

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra sociální pedagogiky

Prevence rizikového chování v kyberprostoru

Bakalářská práce

Autorka: **Zuzana Slámová**
Studijní program: B75707-Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Zuzana Slámová

Studijní program: B7505 Vychovatelství

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název závěrečné práce: **Prevence rizikového chování v kyberprostoru**

Název závěrečné práce AJ: Prevention of risky behavior in cyberspace

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V bakalářské práci bych se, s oporou o odbornou literaturu, ráda zaměřila na zmapování prevence rizikového chování v kyberprostoru. To je i cílem mé teoretické části. V praktické části je mým cílem zjistit, jak probíhá prevence rizikového chování, které se odehrává v kyberprostoru u dětí od 6. do 9. třídy na gymnáziu. Bude využito metody dotazníku a také provedu analýzu minimálního preventivního programu. V dotazníku jsou použity otázky otevřené a uzavřené. Následně proběhne analýza získaných dat z dotazníkového šetření.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Vyd. 1. Praha. Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2. KOWALSKI, Robin M, Sue LIMBER a Patricia WAGATSTON. Cyber bullying: bullying in the digital age. Malden, MA.: Blackwell Pub., 2008, xvi, 218p. ISBN 9781405159920 ČERNÁ, Alena et al. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7. KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5. http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_160.pdf

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph. D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Petra Kalibová

Zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Ivě Junové, Ph. D. za odborné vedení této bakalářské práce, vstřícnost, trpělivost, ochotu, strávený čas a její cenné rady.

Dále bych ráda poděkovala mému manželovi Tomáši Slámovi a synovi Kryštofovi Slámovi za jejich trpělivost a rady, rodině a přátelům, kteří mi byli cennou oporou během psaní práce a pomohli s hlídáním našeho syna.

Anotace

SLÁMOVÁ, Zuzana. *Prevence rizikového chování v kyberprostoru*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, s. 63. Bakalářská práce.

Práce se zabývá prevencí rizikového chování v kyberprostoru. Zaměřuje se na rizikové jevy na internetu, jejich prevenci, druhy, rozdělení a efektivnost. Dále práce cílí na to, jak působit na dítě, aby se nestalo na internetu obětí ze strany státu, školy, rodičů a co by mělo vědět ve chvíli, když internet používá, především o tom jaké údaje může na síti sdílet a jaké ne. Také jsou zde zmíněna pravidla internetu, které by měl každý jeho uživatel znát.

Výzkumné šetření je zaměřeno na prevenci rizikového chování v kyberprostoru na gymnáziu a probíhalo dvěma směry. Nejprve technikou sběru dat formou polostrukturovaného dotazníku vyplněného žáky nižšího gymnázia, což odpovídá 6. až 9. třídě základní školy. Dalším šetřením byla analýza minimálního preventivního programu vybraného gymnázia. Poté došlo ke zpracování výsledku a závěrečnému shrnutí.

Klíčová slova: prevence, kyberprostor, rizikové chování, dítě, škola

Thesis statement

SLÁMOVÁ, Zuzana. *Prevention of risky behaviour in cyberspace*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016, s.63 Bachelor's thesis.

The thesis is focused on prevention of risky behaviour in cyberspace. The work describes the risk events on the Internet, types of prevention, division of prevention and its effectiveness. Furthermore, the thesis aims on how to influence a child (from the position of state, school, parents) to not become a victim on the Internet and what should he/she know at the moment when the Internet is used and which information he/she can or cannot put on the Internet. There are also mentioned the basic rules of the Internet which every user of the Internet should know.

The survey is focused on prevention of risky behaviour in cyberspace at Grammar School. The survey used two forms of data collection. First form is the questionnaire completed by pupils of this school whose grade is equivalent to 6 to 9 grade of those in primary school. Second form is the minimal preventive programme of the grammar school. Both open-ended and closed-ended questions were used. After that the results were analysed and followed by final conclusion.

Keywords: prevention, cyberspace, risky behaviour, child, school

Obsah

Úvod.....	1
1 Rizikové jevy v kyberprostoru	2
1.1 Kyberšikana.....	2
1.2 Kybergrooming	4
1.3 Kyberstalking.....	4
1.4 Flaming.....	5
1.5 Sexting.....	6
1.6 Happy slaping.....	6
2 Prevence rizikového chování.....	8
2.1 Primární prevence	8
2.2 Specifická a nspecifická primární prevence	10
2.3 Efektivnost primární prevence.....	11
3 Subjekty a objekty prevence.....	14
3.1 Prevence ze strany školy	14
3.2 Primární prevence ze strany pedagogů	16
3.3 Prevence ze strany rodičů	19
3.4 Dítě jako objekt i subjekt prevence.....	21
3.4.1 Vývojové etapy dětství.....	21
3.4.2 Pravidla pro bezpečné užívání internetu.....	22
4 Empirické šetření.....	25
4.1 Cíle a hypotézy	25
4.2 Metoda výzkumu	26
4.3 Charakteristika výzkumného vzorku a průběh výzkumu	26
4.4 Analýza výsledků.....	28
4.5 Vyhodnocení hypotéz	44
4.6 Analýza minimálního preventivního programu	46
Závěr.....	48
Seznam literatury.....	50
Soupis příloh.....	55

Úvod

Rizikové chování v kyberprostoru není téma, které by mezi nás přicházelo až v poslední době. Objevuje se hlavně s rozvojem sociálních sítí, kterých vzniká stále více a více. Mezi nejznámější a v České republice nejvyužívanější patří například Facebook, Libimseti.cz, Ask.fm, Skype, ICQ, a jiné. Na světě jsou miliony a miliony lidí, kteří využívají sociální sítě. Jedná se zejména o mladé lidi, kteří na nich uveřejňují své osobní informace bez ohledu na to, jak nebezpečné to může být. Ale nejsou to jen soukromé informace zveřejňované na internetových stránkách, ale také nakupování na e-shopech, hraní her a další aktivity. Položme si ale otázku: Co se nám může stát? Může dojít k zneužití našich osobních informací, může být vykraden náš bankovní účet i jiným trestným činům. Avšak jedním z nejzávažnějších útoků proti naší osobě může být vyhrožování či posměch. Ano, řeč je o kyberšikaně, při které se obětí může stát kdokoliv dokonce i dítě školou povinné. Následky kyberšikany mohou být, hlavně pro dítě, které je velmi ovlivnitelné a plně si neuvědomuje nástrahy světa, katastrofální. Čas od času proběhne ve zpravodajských relacích informace, že se pohřešuje dítě nebo zpráva o tom, že se nějaké dítě pokusilo o sebevraždu, nebo se dokonce kvůli posměchu ze strany spolužáků zabilo. Měli bychom se zamyslet, je-li primární prevence dostatečná. Jaké prevence se dítěti může dostat? Co vše můžeme ovlivnit my rodiče, škola a učitel? Cílem práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat rizikové chování v kyberprostoru v kontextu prevence a ve výzkumném šetření zjistit průběh prevence a realizaci rizikového chování v kyberprostoru u cílové skupiny. V případě této práce se jedná o žáky gymnázia. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola nese název Rizikové jevy v kyberprostoru a nalézá se zde výčet rizikových jevů, se kterými se můžeme na internetu setkat. Druhá kapitola má název Prevence a najdeme zde rozdělení prevence jako takové. Třetí kapitola je pojmenována Subjekty a objekty prevence a obsahuje informace o tom, co mohou udělat pro prevenci dítěte subjekty jako stát, škola, pedagogové a rodiče. V roli objektu zde vystupuje dítě, které by mělo vědět o prevenci na internetu a tuto prevenci samo ovládat. Na to navazuje čtvrtá kapitola týkající se praktického šetření. Touto problematikou se odborníci zabývají už dlouhá léta. V dnešní době se tímto tématem zabírají Nešpor, Kalina, Zapletalová a jiní. Také existují webové stránky [www. e-bezpeci.cz](http://www.e-bezpeci.cz) a jim podobné, které se prevencí kyberšikany věnují. Přesto se zdá, že prevence není příliš účinná, protože výskyt rizikových jevů v kyberprostoru je stále vysoký.

1 Rizikové jevy v kyberprostoru

Existuje několik různých a zároveň si příbuzných rizikových jevů v kyberprostoru. V jednom případě se může vyskytovat i několik jevů najednou. Proto zde uvedu ty nejzávažnější a podle mého názoru nejaktuálnější, ostatní budou popsány v příloze A. Informace o těchto jevech se dají dohledat například na stránkách [www. E- bezpeci.cz](http://www.E-bezpeci.cz), nebo v knížce Vanessy Rogers. Tyto jevy se ještě před nedávnem nevyskytovaly, protože největší rozvoj nových informačních a komunikačních technologií nastal teprve před pár lety. A i přesto se staly neodmyslitelnou součástí našeho života. Dnes už téměř každý má vlastní mobilní telefon a přístup k počítači s internetem v práci, ve škole nebo doma. (Novotná, 2010)

Podle údajů statistického úřadu v roce 2015 používalo internet 73% domácností (www.czso.cz). Informační technologie nám přináší spoustu výhod, například možnost komunikace s někým kdo je od nás na tisíce kilometrů vzdálený. Můžeme mu posílat spoustu obrázků, videí, či jiná data. Internet nám přináší hodně nových informací. To znamená, že lze pro kvalitu života využít funkci informační, komunikační, relaxační a mnohé jiné pozitivní funkce, které masmédiá mají. Používání internetu s sebou nese však i spoustu nebezpečí. Může se i stát, že nám někdo začne s pomocí internetu záměrně ubližovat. V extrémních případech takové chování může skončit až smrtí. Nejznámějším případem, kdy kyberšikana vedla ke smrti oběti, je zřejmě příběh Amandy Todd.

1.1 Kyberšikana

Kyberšikaně zde budu věnovat nejvíce prostoru, protože v dnešní době patří mezi jeden z nejčastějších a nejrozšířenějších rizikových jevů v kyberprostoru. Společným znakem klasické šikany a kyberšikany je cíl někomu ublížit. Rozdíl mezi klasickou šikanou a kyberšikanou spočívá ve faktu, že u klasické šikany je jedinec vystaven šikaně na určitých místech jako například ve škole, cestou ze školy a před útočnky může uprchnout do bezpečí domova. Ale u kyberšikany je oběť šikanování vystavena kdekoliv a kdykoliv, nemůže zde utéci do bezpečí domova, když používá počítač, nebo telefon. Někdy se stává, že kyberšikana je pokračování klasické šikany, nebo naopak. Největší rozdíl je ten, že kyberšikana se šíří rychleji a má mnohem větší počet přihlížejících. Většinou i samotný útok trvá déle, než u šikany klasické. Jedinec, který obdrží například ponižující email, se pak může při každém čtení opakovaně cítit potupen. Kyberšikana je tedy psychická forma násilí. (Kowalski, 2008)

Tím, že se kyberšikana odehrává ve virtuálním světě, poskytuje agresorovi pocit nepolapitelnosti a nezlomnosti. Oběť se nikdy nemusí dozvědět, kdo ji atakoval. Podle průzkumu se přibližně 35% uživatelů zasažených kyberšikanou nikdy nedozví, kdo byl útočníkem. Tato skutečnost může vyvolat ještě větší pocity strachu a úzkosti. Nejcharakterističtějšími rysy kyberšikany jsou anonymita - daný člověk zůstane v utajení, nezávislost na čase a místě - internet je prostě všude, může sloužit pro pobavení kohokoliv, to znamená, že se mohou přidávat další a další diváci. A proměna agresora a oběti v překladu znamená, že se agresorem může stát kdokoli. Virtuální šikana může probíhat napříč různými generacemi i mezi vrstevníky. Roli zde už vůbec nehraje věk, ani pohlaví. Oběťmi kyberšikany se stávají i učitelé. Posledním rysem kyberšikany je její obtížná kontrola a rychlé šíření.

Rozlišujeme dva typy kyberšikany a to *přímé útoky* a *kyberšikanu v zastoupení*. Pod pojmem přímý útok si lze představit situaci, kdy agresor posílá oběti například výhružné zprávy (může to být i pod falešně založeným účtem). Kdežto kyberšikana v zastoupení znamená, že si agresor najde někoho, kdo odvádí práci za něj. Že je spolupachatelem si dotyčný však ani nemusí uvědomovat. Modelový příklad může vypadat tak, že se agresor nabourá do účtu oběti a pak někoho požádá, aby ho nahlásil, že porušuje pravidla dané komunity. A správce komunity ho v konečném důsledku může až vyloučit.

Útočníkem se může stát kdokoli a k tomuto jednání ho mohou vést různé motivy. Může to být *“pomstychtivý andílek“*, který sám zažil šikanu a snaží se ji takto oplácet nebo se jedná o útočníka, který se takto snaží bránit šikanovaného kamaráda, ale sám se stává agresorem. Dalším druhem může být agresor *“bažící po moci“*. Tento typ útočníka chce dát najevo svoji sílu a autoritu a získat moc nad někým druhým. Také se může jednat o typ *“sprosté holky“*, kdy se agresorem stávají znuděná děvčata, která hledají zábavu a útěk z nudy. Jako další vzor útočníka lze uvést *“neúmyslného agresora“*, kdy se uživatel stává agresorem tím, že nedomyslí dopady svého jednání a poté je nařknut z kyberšikany, ale jeho jednání je neúmyslné (Kolář, 2001, Sláma, 2016, www.stopcyberbullying.org).

Ať se jedná o kyberšikanu přímou, nebo v zastoupení nebo jde o jakýkoliv typ agresora, vždy jde o velice závažnou a nebezpečnou záležitost.

1.2 Kybergrooming

Kybergrooming je nebezpečná internetová manipulace, při které se útočník snaží setkat s nezletilou obětí. Někdy se mu podaří svůj cíl realizovat a při následné schůzce může dojít k fyzickému útoku, či pohlavnímu zneužití. Jedná se o chování, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a vyzvat je na schůzku v reálném světě. Toto chování je velice úzce spjaté s kyberšikanou. Laici si často tyto pojmy pletou, nebo je považují za synonyma. Útočníci, kteří se v tomto případě nazývají *groomeři*, takto komunikují s obětí přes internet několik měsíců. Pokud se jim oběť po té době nepodaří vylákat přátelsky, tak se v některých případech uchylují k nátlaku, vyhrožují zveřejněním jejich choulostivých fotografií, které předtím útočník od oběti získal. Ve chvíli, kdy dojde k nátlaku na setkání a neděje se to v přátelské rovině, se jedná už o kyberšikanu.

Do takovéto situace se děti a náctiletí mohou dostat velice snadno, protože denně na internetu komunikují s cizími lidmi. Poté stačí, aby se dítě cítilo trochu osaměle. Pachatelé kybergroomingu se obvykle nejprve snaží získat adresu, či telefonní číslo na svou oběť. V další fázi potom zjišťují, zda vytipovaná osoba žije s oběma rodiči, má sourozence apod. Dále pokládají jiné otázky zaměřující se např. na životní situaci oběti a na tom pak staví další komunikaci, snaží se navázat přátelský a důvěrný vztah, potom už je jednoduché navrhnout osobní schůzku. Pachatelé se často vydávají za jiného člověka, než ve skutečnosti jsou. Důležitým rysem komunikace je *trpělivost*. Groomerům nečiní potíže nezávazně si povídat i dlouhé měsíce tak, aby si k sobě svou oběť pevně připoutali a s jistotou získali její důvěru. Často k tomu využívají i dárky a podplácení, dítěti například posílají kredit na mobilní telefon. Součástí kybergroomingu se může stát i vydírání, jak už bylo zmíněno výše, a to kvůli opakovanému osobnímu setkání, kde pachatel oběť zneužívá. (www.bezpecne-online.cz, www.e-bezpeci.cz, Rogers, 2010)

1.3 Kyberstalking

Stalking lze do češtiny přeložit jako lov nebo pronásledování. Kyberstalking je zvláštní druh stalkingu a lze jej charakterizovat jako pronásledování na internetu. Je to nebezpečné sledování, kdy člověk je neustále atakován a sledován v činnosti na internetu. V tomto případě jde o zasílání různých zpráv pomocí instant messengerů (ICQ), chatu, apod. Mezi nejčastější oběti stalkingu patří celebrity, ex-partneři, politici, zhrzení v lásce apod. Obsah

těchto zpráv bývá dvojího typu, buď milý až veselý, nebo urážející či zastrašující. Výjimkou nejsou zprávy původně příjemné, snažící se získat odpověď či kontakt oběti, které později přechází ve zprávy napadající, nevkusné či vyhrožující. V České republice je od 1. 1. 2010 toto jednání považováno za trestný čin. Spadá do trestního zákoníku z. č.40/2009 Sb. a jeho skutková podstata je vymezena §354. Kyberstalking se dělí na přímý a nepřímý. Pod přímým kyberstalkingem si můžeme představit využívání internetu či mobilních telefonů k zasílání nevyžádaných, obtěžujících emailů či zpráv, s nenávisným, nemravným nebo zastrašujícím obsahem, adresovaných přímo oběti. Nepřímým kyberstalkingem pak můžeme rozumět využívání internetu, jehož prostřednictvím rozšiřuje *stalker* (tedy útočník) nepravdivé, nenávisné zprávy, či vyhrožuje oběti, a to prostřednictvím webových stránek, diskusních fór, sociálních sítí apod. Kyberstalkeři dokážou být velmi vynalézaví. Zpravidla se tak můžeme potkat se situacemi, kdy pronásledovatel vyvěsí jménem oběti např. inzerát či oznámení, v němž jsou uvedeny její údaje, mnohdy i s adresou bydliště, s návrhem k sexuálním praktikám nebo dokonce ke znásilnění. Oběti jsou pak atakovány množstvím odpovědí a návrhů až pornografického ražení (www.epravo.cz, www.bezpecne-online.cz, www.e-bezpeci.cz).

1.4 Flaming

Flaming vznikl ze slova flame, v překladu plamen. Flaming označuje nepřátelské chování uživatelů internetu, které obvykle doprovází urážky, nadávky, vyhrožování apod. Flaming je obvykle spojen se sociálními sítěmi. Útočník v tomto případě se nazývá *flamer*. Projevuje se tak, že opakovaně umísťuje urážlivé vzkazy do internetových diskuzí. Útoky stupňuje a útočník přehnaně, tedy ohnivě, hájí své názory. U takového člověka nenajdeme žádnou opodstatněnou argumentaci, jen uráží ostatní účastníky. Nadává jim, přičemž používá sprostá a hanlivá slova. Do tohoto jevu také spadá útočník nazývaný *troll*, což je člověk, který se snaží rozvrátit diskuzi, vyvolat konflikt a často do diskuze zavádí témata, která s danou diskuzí nemají nic společného. Kdyby se něco podobného dělo v reálném světě vyústilo by to ve fyzické násilí, ale na druhou stranu by to bylo rychle ukončeno. Oproti reálnému světu, je v internetovém prostředí daleko snazší stupňovat plamennou diskuzi a dlouhodobě ji rozvíjet. Pokud se spory vystupňují a jsou dlouhodobé, tak už je můžeme označit termínem *flamewars*, doslovně přeloženo ohnivá válka. Je nemožné najít téma, které by se nemohlo stát ohnivou diskuzí. Může totiž vzejít i z obyčejné diskuze ohledně toho, zda je nějaká věc lepší než druhá. Flaming je často zaměňován s nekonstruktivní kritikou. Rozdíl mezi těmito dvěma

termíny je takový, že kritika se vždy zaměřuje na nějaký produkt (kritizují třeba konkrétní počítačový program, přístroj apod.), kdežto flaming cílí přímo na tvůrce – lidi (například Bill Gates je špatný). (www.e-bezpeci.cz, www.urban75.com, Vanessa Rogers, 2010)

1.5 Sexting

Sexting vznikl složením dvou anglických názvů „sex“ a „texting“, kde texting charakterizuje posílání zpráv a obrázků přes mobilní telefon. O sextingu se mluví v případě, že lidé posílají odhalené fotografie či pořizují fotografie své osoby v různých vyzývavých pózách a ty pak posílají přes mobilní telefon či internet. Ukazuje se, že mezi náctiletými je toto běžnou každodenní realitou. Dospívající „sextují“, ve snaze někoho navnadit, popřípadě chtějí projevit zájem anebo dát partnerovi najevo svou oddanost. Problém ale nastává ve chvíli, kdy jejich vztah skončí. Bývalý partner, lačníci po pomstě může mít obrázky stále uložené v mobilním telefonu nebo v počítači, je může velmi jednoduše zveřejnit na sociální síti nebo je rozesílat e-mailem či mobilem. Podobných případů přibývá a některé z nich už dokonce skončily sebevražedným pokusem, kdy oběť neunesla ponížení způsobené zveřejněním jejich intimních fotografií.

Je důležité dětem připomínat, že jednou odeslaná fotka se stane nekontrolovatelnou a nejde ovlivnit, kdo ji uvidí a kdo ne. Nikdo nebude zkoumat, že daná fotka byla odeslána úplně nevinně, či za účelem oddané lásky. Když totiž fotka začne kolovat mezi spolužáky, tak se daný člověk stane obětí posměchu. Proto je velice důležité s dětmi mluvit o tom, jak by se jim líbilo, kdyby jejich nahé fotky viděli jejich spolužáci, učitelé i ředitel školy, či vůbec neznámí lidé. Nejlepší je naučit dospívající děti nulové toleranci to znamená, že když jim někdo pošle nahou fotku, tak jí okamžitě vymažou z telefonu, či internetu, kam jim přišla. A tím pádem to nebudou šířit dál, protože šíření pornografie je nezákonné. (www.bezpecne-online.cz, www.sexting.cz)

1.6 Happy slapping

Happy slapping je v překladu z angličtiny „veselé fackování“. Tento druh šikany se poprvé objevil v roce 2005 v Anglii v jižní části Londýna. Při tomto jevu dochází k fyzickému napadení oběti a kompic agresora útok nahrává nejčastěji na mobilní telefon a pořízenou nahrávku pak zveřejní na internetu. Oběti se může stát nahodile vybraná osoba, avšak častěji

se můžeme setkat s cíleně zvolenou osobou a to zejména za účelem msty, šikany apod.“ Ze začátku nikdo nečekal, že se tyto útoky mohou stát zločinem, ale poté co se útočníci na nahrávkách začaly chovat čím dál tím agresivněji a útoky někdy končily až smrtí, bylo nutné toto chování zakotvit v trestním zákoníku.

Francouzský ministr vnitra Nicolas Sarkozy podal v roce 2007 návrh, aby se na happy slapping pohlíželo jako na trestný čin, který je podobně závažný jako znásilnění. Jeho návrh byl přijat a odstavec o happy slappingu se objevil v článku 44, který se zabývá také zákonem o přeapadení. Shrnutí tohoto odstavce je takové, že happy slapping je kriminální zločin, za který hrozí až 5 let odnětí svobody. První odsouzení za napadení se objevili až v Anglii v roce 2008, kdy agresorka byla vzata do vazby, část rozsudku si odpykává ve vazbě, pak ji propustí a komunita Youth Offending Team (YOT) nad ní provádí dozor, snaží se ji vzdělávat a přimět, aby neprováděla trestnou činnost. Toto opatření probíhá z důvodu, že ještě nebyla plně právně způsobilá a tím pádem do klasického vězení nemohla nastoupit. Tato vazba je pro lidi od 12 do 17let. Na dva roky byla také do vazby poslána dívka, která na svůj mobilní telefon natočila muže, jenž byl jejími kamarádi (útočníky) ubit k smrti. Tento muž zemřel v nemocnici na následky natržené sleziny. Komplikové ve věku 17ti a 19ti let byli odsouzeni k 6 a 7 letům odnětí svobody. Státní návladní, který měl tento případ na starosti, prohlásil: „To je poprvé, co byl nějaký takový čin odsouzen k trestu odnětí svobody.“ (Rogers, 2010, Sláma, 2016, www.e-bezpecne.cz, www.youtube.com)

Zde uvádím odkaz na video, ve kterém je naznačeno, jak takový to jev vypadá: <http://www.youtube.com/watch?v=GTKjIuWMwc0&feature=related>

2 Prevence rizikového chování

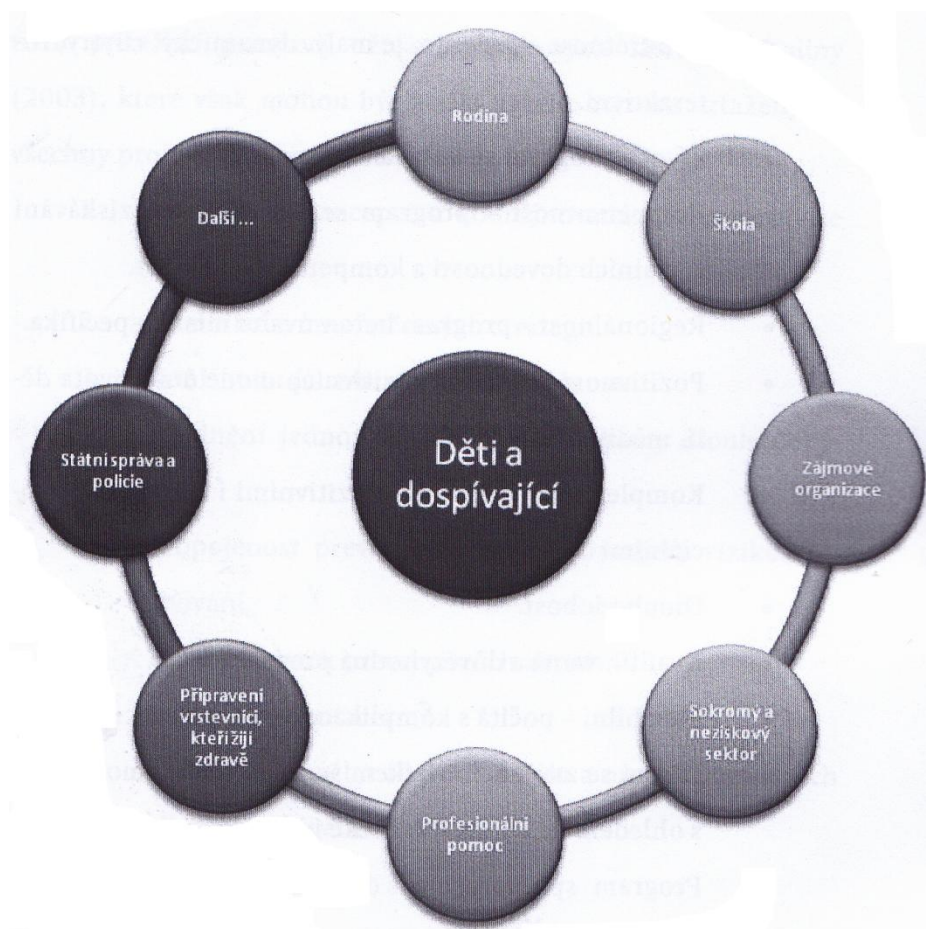
V předchozí kapitole jsem podrobně popsala některé rizikové jevy, které číhají na uživatele internetu. V této kapitole se zaměřím na popis jejich prevence. Pojmům prevence se věnuje více autorů jako například Miovský, Zapletalová, Skácelová a další. Nejvýstižnější definici pojmu prevence pro tuto bakalářskou práci jsem našla v knize Šenkové. Slovo prevence vychází z latinského slova *preavenire*, *praevenio*, což znamená předejít, či předstihnout (Šenková, 2002). Většina autorů člení prevenci na primární, sekundární a terciální. V případě této bakalářské práce bude využita pouze primární prevence, která je u rizikového chování v kyberprostoru nejdůležitější. V rámci primární prevence se rozlišuje prevence všeobecná, selektivní a indikovaná. Kromě tohoto členění existuje dělení prevence na specifickou a nespecifickou (MŠMT). O výše jmenovaných typech prevence pojednává následující kapitola.

2.1 Primární prevence

Primární prevence zahrnuje komplex činitelů, kteří působí na jedince. U dětí se jedná především o školu a rodinu. Těžiště primární prevence spočívá v ovlivňování výchovy, vzdělávání, volnočasové aktivity, poradenství, práci s hodnotami dětí a mládeže. Z pohledu adresnosti primární prevence působí na dosud nezasazenou populaci, tedy u rizikových jevů v kyberprostoru cílí hlavně na děti. Prevence by měla být rovnoměrně rozložena do výše zmíněných institucí (viz. Obrázek č. 1 - Kopretina prevence). Nejsilnějším článkem primární prevence je rodina (Bělík, Hoferková, 2016).

Stěžejní úlohu při uplatňování školní prevence má MŠMT. Rozhodujícím dokumentem je *Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018*. Stanovuje základní strategii v daných oblastech a také priority na budoucí období, podporuje vytváření vazeb a struktury subjektů realizujících či spolupodílejících se na vytyčených prioritách a v neposlední řadě podporuje vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence ve školství, včetně nezbytné metodické podpory subjektů působících v primární prevenci. Jak vyplývá z tohoto dokumentu kyberšikana je druhým nejčastějším jevem mezi dětmi (MŠMT). Díky tomuto dokumentu má školská primární prevence široké spektrum poskytovatelů a jejich programů z hlediska jejich zaměření, užívaných metod, cílových skupin, ale také meziřesortní variabilitu v rámci poskytovatelů těchto programů. Na území školy tak mohou s žáky pracovat různé neziskové i

státní organizace, které za tímto účelem může ředitel zajistit. (Prevence, 2014, květen, str. 5). Tyto organizace by mohly poté přihlédnout k definici primární prevence od Pokorného, Telcové a Tomka (2003), kteří pohlížejí na primární prevenci doslovně takto: „ *Primární prevencí sociálně-patologických jevů rozumíme koncepční, komplexní, cílený, plánovitý, flexibilní a efektivní soubor opatření, odborných činností a nabídek zaměřených na posilování a rozvoj společensky žádoucích postojů, hodnot a zájmů forem zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců a skupin.*“ V tomto případě je pohlíženo na více aspektů například na zdravý životní styl, který je nezbytnou součástí primární prevence. Osoby, které nejčastěji pracují na území školy jako preventisté jsou zmíněny v kapitole číslo 3.



Obrázek č.1 Kopretina prevence (Nešpor, 1999, s. 91)

2.2 Specifická a nespecifická primární prevence

Specifická primární prevence

Jedná se o systém aktivit a služeb, které se zaměřují na práci s populací, u níž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj a který se snaží předcházet, nebo omezovat nárůst jeho výskytu. Součástí tohoto systému jsou *Standarty primární prevence*, od níž se při aktivitách očekává dodržení potřebné úrovně a kvality daných hodnot. Existují zde i primárně-preventivní programy, které se zaměřují na určité cílové skupiny a snaží se hledat způsoby, jak předcházet vzniku a rozvoji rizikových jevů. (Strategie MŠMT, 2004, s. 9)

Specifickou prevenci dále dělí Miovský (Miovský at al., 2010) v souladu se Strategií MŠMT (2009) a později Národní strategií MŠMT (2013) do tří úrovní:

a) Všeobecná primární prevence

Zde je cílovou skupinou běžná populace, bez zohlednění specifických rizikových skupin. Skupiny se zde dělí pouze podle věku a jsou početně větší, jako například školní třída. Programy všeobecné PP se snaží ovlivňovat postoje, hodnoty a chování dětí.

b) Selektivní primární prevence

Ta se zaměřuje na skupiny, u kterých může nastat zvýšené nebezpečí vzniku různých forem rizikového chování. Jedná se například o děti ze sociálně slabších rodin, děti s horším prospěchem a jiné. Cílem je posílit sociální dovednosti jedinců, komunikační schopnosti, vztahy mezi nimi atd. Požadavky na odbornou kvalifikaci preventistů jsou vyšší než u všeobecné primární prevence, kterou může provádět i učitel.

c) Indikovaná primární prevence

Toto ochranné opatření předchází sekundární prevenci. Pracuje zde se silně ohroženými jedinci, nebo s jedinci u kterých se rizikové chování vyskytlo. Zaměřuje se na snížení četnosti výskytu rizikového chování a zmírnění jeho následků.

Nespecifická primární prevence

Obsahem této primární prevence jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Tato prevence by existovala i v případě, že by se nevyskytovaly žádné patologické jevy (MŠMT). S tímto názorem se shoduje i Černý, který řadí do nespecifické primární prevence aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity které napomáhají snižovat nebezpečí vzniku a rozvoje rizikového chování prostřednictvím smysluplnějšího využívání volného času. Patří sem např. zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání. (Černý, 2010)

2.3 Efektivnost primární prevence

Primární prevence je předmětem zájmů odborníků už mnoho let, ale je potřeba se zaměřit na to, aby byla efektivní. Efektivita spočívá v dlouhodobosti a systematickosti, koordinovanosti. Měla by se zaměřovat na všechny projevy rizikového chování a její aplikace by měla probíhat u dětí od útlého věku. Důležitý je také přístup samotných realizátorů prevence, který by měl být orientován na předávání pravdivých informací a dovedností, které pomohou žákům a studentům odolávat nepříznivým vlivům společnosti (Kalina, 2003). Karel Nešpor, který se s tímto tvrzením téměř ztotožňuje, uvádí, že kromě výše uvedeného má největší efektivitu vlastní zážitek (např. negativní jev si zprostředkovaně procítit). Možností je například zajistit kontakt s někým, kdo s daným negativním jevem má vlastní zkušenost. (Nešpor, 1996)

Aby byla prevence úspěšná je potřeba podle Kaliny (2003), naplnit několik důležitých zásad, které se, dle mého názoru, mohou vztahovat na všechny projevy rizikového chování:

- a. Komplexní koncepce a koordinovaná spolupráce více institucí.
- b. Kombinace mnohočetných strategií.
- c. Kontinuita působení a systematickosti.
- d. Doplnění jednorázových akcí programy dlouhodobými.
- e. Propojenost prevence na všechny projevy rizikového chování.
- f. Včasný začátek preventivních aktivit.

- g. Pozitivní orientace.
- h. Podpora zdravého životního stylu a návrhy pozitivních alternativ trávení volného času.

Podle názoru odborníků je důležité začít s prevencí už v mateřské škole. Malé děti již v předškolním věku většinou ovládají základní dovednosti s počítači i tablety a dokážou pracovat s internetem a hrát počítačové hry. Bylo by dobré s dětmi zavést rozhovor na téma, zda používají počítač, jaká hra je baví nejvíce, zda vědí, co vše se dá dělat na internetu, co tam našli zajímavého, zda se dívají s maminkou nebo tatínkem apod. Také by bylo jistě zajímavé uspořádat nějakou skupinovou hru (např. ve venkovním prostředí) na téma počítačové hry a pokusit se ji udělat zajímavější, než je tomu ve virtuálním světě. Neméně důležitá pak je samozřejmě spolupráce s rodiči.

Dalším problémem u těchto zásad je systematičnost, která je podle mého názoru minimální. Z vlastní zkušenosti vím, že spolu základní škola a rodiče, případně zákonní zástupci dětí nespolupracují tak, jak by bylo vhodné. Rodičovské schůzky konané obvykle dvakrát do roka jsou dle mého názoru nedostačující a mnohdy se na nich nestihnou probrat všechny důležité záležitosti a případné obtíže. Někdy dochází i ke schůzkám výjimečným, ale ty se konají obvykle kvůli jiným problémům, nikoli z důvodu prospěchu, klimatu ve třídě, nebo vzájemné spolupráce a navrhované prevence. Jedná se spíše o organizační důvody související s konáním akcí apod. Problémem není jen komunikace rodiče s pedagogem, ale i školy s jinou institucí zabývající se preventivním programy. Bylo by vhodné, aby školy spolupracovaly s nějakou neziskovou organizací, která se zabývá preventivními aktivitami pro děti. Školy jsou finančně hodnoceny za počet žáků, kteří do školy docházejí, a není tedy v zájmu školy, aby se problémy donesly k rodičům či celé veřejnosti. Pokud se však veřejnost dozví o negativním jevu ve škole, nastává poté většinou odliv žáků do jiných škol. Proto se školy snaží problémy takzvaně "tutlat", aby se nedostali k rodičům, či celé veřejnosti. Z toho důvodu nebývá včas zahajována ani sekundární prevence, která má za úkol zabránit šíření rizikových jevů. Základem prevence je přitom schopnost si připustit, že rizikový jev existuje a v případě potřeby ho včas řešit. Většina škol se dnes více zaměřuje na podporu zdravé výživy a zdravého životního stylu. Snaží se i předhánět, která má například lepší nabídku zeleniny a ovoce ve školních jídelnách. Soutěží mezi sebou v kvalitě a atraktivnosti jednorázových akcí. Ty jsou ale často založeny především na předávání informací, což podle Karla Nešpora nebývá tolik efektivní (Nešpor,1996). Uvedené tvrzení lze podepřít příkladem v podstatě neúčinného programu DARE realizovaného za pomoci policie na mnoha amerických školách.

Zmíněný program sice ovlivnil to, že si dospívající začali lépe uvědomovat cenu alkoholu a cigaret a poněkud změnil postoje k tvrdým drogám a jejich užívání, neměl ale žádný pozitivní efekt na užívání alkoholu, tabáku a dalších návykových látek ani na úmysl tyto látky užívat v budoucnu (Ringwalt et al., 1991). Školy by se tedy měly více soustředit na zásady úspěšné prevence (uvedené výše v bodech a-h). Potom by se zvýšila i efektivnost předcházení všem rizikovým jevům, se kterými se děti mohou setkat.

K efektivní primární prevenci na internetu přispívá i *Netiketa*. Netiketa je soubor pravidel slušného chování na internetu, kterými se správci internetu snaží předcházet rizikovým jevům. Ty najdeme na stránkách www.netiketa.cz

Netiketa - Pravidla chování na internetu

Tento pojem vznikl ze složeniny net (sít') a etika (pravidla slušného chování). Na této stránce nalezneme doporučení, jak se na internetu chovat. V internetovém prostředí existují komunity, které používání těchto pravidel přímo vyžadují a v případě jejich ignorace za to svým členům hrozí vyloučením z komunity. Občanské sdružení Rizika internetu a komunikačních technologií (alias Nebuď obět!) shrnují základy slušného chování na internetu do jednoho zlatého pravidla netikety, které říká: „Nedovolujme si k cizím lidem to, co bychom si k nim nedovolili na ulici.“ (www.netika.cz)

3 Subjekty a objekty prevence

V této kapitole bakalářské práce se budu zabývat různými pohledy na prevenci, která se může dostat k dítěti z různých zdrojů. Dále se budu zabírat pravidly prevence, kterou může dodržovat dítě samotné. V této práci za objekt pokládám děti a mládež. Subjektem prevence jsou především rodiče, pedagog a škola. Tato práce bere v potaz, že i dítě může být subjekt, který působí na rodiče, pedagoga a školu, viz poslední odstavec této kapitoly.

3.1 Prevence ze strany školy

Rámcem pro prevenci udává *Národní centrum bezpečnějšího internetu*, kde je kyberšikana brána jako jeden z nejrizikovějších jevů. V metodickém plánu pro pedagogy, který vydalo Národní centrum bezpečnějšího internetu a MŠMT v roce 2012, můžeme najít přímá doporučení pro školy, jako jsou například:

- Vložit do školního řádu pravidla používání mobilního zařízení a internetu.
- Zasadit do školního řádu řešení internetového násilí a jeho prevenci.
- Zvolit minimálně jednoho pedagogického pracovníka, který bude proškolen a bude potom k dispozici dítěti, aby se mohlo přijít svěřit se svými problémy.
- Používat internet a sociální sítě
- Pravidelně monitorovat vztahy v každé třídě.
- Spolupracovat s jinými poradenskými pracovníky a odborníky na šikanu a kyberšikanu a specializovaným pracovištěm.
- Zapojit do prevence rodiče žáků.
- Vytvořit semináře, které upozorňují na problémy na internetu.

Škola má v rámci prevence i různé povinnosti, které mohou vyznívat takto:

- Zaneste do školního řádu pravidla používání ICT, intranetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách, v prostorách školy,...). Pravidla a jednotlivá doporučení najdete v příručce „Kyberšikana a její prevence“ umístěné na www.kapezet.cz – kyberšikana
- Informujte žáky o netiketě a „listině práv na internetu“
- Instalujte a využívejte software, který v učebnách vyučujícím umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá nebo zaznamenává provoz. (informujte o tomto opatření žáky a systém nezneužívejte!)
- Buďte vzorem vhodného užívání moderních technologií
- Pracujte na povědomí
- Definujte kompetence v rámci školy
- Definujte kompetence mimo školu
- Začleňte téma do výuky
- Vzdělávejte pedagogy
- Podporujte pozitivní využívání technologií

(MŠMT,příloha 7 Kyberšikana 2012)

Podle mého názoru, jsou ve velkém množství tato pravidla dodržována. V dnešní době na školách najdeme výchovného poradce, ve výuce jsou zařazeny hodiny informační technologie, kde se dítě setkává s internetem a sociálními sítěmi. Na počítačích jsou instalovány ochranné softwary, které zabraňují pronikání virů a dalších škodlivých aplikací, ať už z prostředí internetu, nebo prostřednictvím samotných žáků. Prevenci kyberšikany nalezneme i v minimálních preventivních programech, většinou je jí věnována samostatná příloha. Na některých školách jsou však nedostatky i v těchto bodech. Je dobré nepodceňovat pravidelné vzdělávání pedagogů a to ani v oblastech informačních a komunikačních technologií a jejich rizicích. České školy mají také velkou rezervu v komunikaci s rodiči. Pro efektivní prevenci by bylo vhodné více zapojit i rodiče žáků.

3.2 Primární prevence ze strany pedagogů

Tato prevence je jednou z neúčinnějších, jelikož se většinou jedná o její aktivní formu. Děti také s pedagogem tráví hodně času, především ve škole.

Podle MŠMT jsou tu i pravidla, co může udělat pedagog a škola.

Co může dělat pedagog:

- Posílit empatii mezi žáky
- Pracovat na klimatu
- Vést k úctě k druhým
- Dávat pozitivní zpětnou vazbu
- Vytvářet dobré vztahy

V těchto bodech jsou uvedeny přesně ty vlastnosti, kterými by měl disponovat i sociální pedagog a které by měl rozvíjet i u žáků. Jedná se tedy o prostor pro práci sociálního pedagoga, jelikož pedagog na tuto intervenci mnohdy ve svých hodinách nemá tolik času, kolik by potřeboval. Pokud by v hodinách byl dostatek času a prostoru pro výuku předmětů i analýzu a řešení sociálního klimatu třídy, jednalo by se podle mne o ideální formu výuky. Také by byla možnost zavést speciální třídnické hodiny, kde by se výše uvedené body řešily a pracovalo se na jejich zlepšení. Sociální pedagog by pak mohl pouze působit jako iniciátor vztahů a vhodných programů ve třídě a pomáhal rozvíjet a udržovat pozitivní klima ve třídách.

Poslední průzkumy ukazují, že kyberšikana souvisí se školou a jejím prostředím. Agresor a oběť se většinou znají v reálném světě, takže to mohou být spolužáci, či “kamarádi“ ze stejné školy. Proto pedagog může být prvním, kdo upozoruje, že je jeho žák posmutnělý, stranní se spolužáků, popřípadě je na něm jakkoliv jinak vidět, že má nějaké problémy. Účinný způsob, jak zabránit kyberšikaně je soustavný a dlouhodobý splnitelný plán a preventivní program. Plán primární prevence vzniku a rozvoje sociálně-patologických jevů musí respektovat spojitost kyberšikany se školní šikanou (Kyberšikana ve školním prostředí, 2012). Ve škole tedy realizují ochranná opatření učitelé v rámci tzv. školského poradenského systému. Prevence je pak představována zejména činnostmi výchovného poradce a školního metodika prevence, který nese odpovědnost za tvorbu minimálního preventivního programu školy. Každá škola by měla aktivně spolupracovat i s externími subjekty, jako jsou pedagogicko-

psychologické poradny, speciálně psychologická centra a střediska výchovné péče, a rodiči. (Hoferková, Bělík, 2016)

Školní metodik prevence

Jeho pracovní povinnosti se dělí podle vyhlášky č.72/2005 Sb. na činnost metodickou, koordinační, informační a poradenskou. Má za úkol zajišťovat prevenci proti patologickým jevům a také sledovat rizika a hrozby na škole a podle nich případně upravit minimální preventivní program. Dále zajišťuje dětem besedy a přednášky s odborníky, spolupracuje s policií ČR, krizovými centry a kurátory. Mezi jeho další povinnosti patří také neustálé vyhodnocování plnění MMP, podávání informací o fungování na škole či o možnostech volnočasových aktivit. Také podává informace a radí žákům, rodičům a pedagogům.

Výchovný poradce

Působí na škole společně s metodikem prevence. Jeho činností je poradenství, metodika a informační činnost. Dává žákům rady o jejich budoucím povolání. Pomáhá také žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, které aktivně vyhledává a pomáhá jim s integrací.

Školní psycholog

Tato pozice je na školách nová a od roku 2004 ji upravuje zákon o pedagogických pracovnících. Přestože se školní psycholog počítá mezi školní pracovníky, nepůsobí na každé škole. Bývá zvykem, že tam pracuje pouze na půl úvazku. (Zapletalová, 2011)

V první řadě má za úkol provádět diagnostiku. Psycholog se podílí na zápisech dětí do první třídy. V průběhu školní docházky posuzuje děti a selektuje z nich jedince, kteří jsou nadaní nebo naopak ty, kteří jsou problémoví, či mají poruchy učení. V rámci konzultační, poradenské a intervenční práce má na starosti skupinovou práci se žáky, spoluprací s učitelem a jeho třídou, řeší prevenci školního neúspěchu žáků, či se zabývá multikulturními rozdíly mezi žáky ve škole.

Školní speciální pedagog

Vyhledává žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a předává je dál do speciálně pedagogické péče, to vše v rámci depistážní činnosti.

Diagnostikuje vzdělávací potřeby žáka, zjišťuje jeho anamnézu a následně pak s žákem individuálně spolupracuje po dobu, po kterou je to nutné. Také se snaží pro žáky upravit školní prostředí.

Sociální pedagog

Na menších školách se stává, že funkce výchovného poradce a školního metodika prevence jsou spojeny v jednu a pedagogovi, který tyto funkce vykonává, pak nezbývá mnoho času na přímou práci s dětmi. Proto je ve školách mnoho let diskutována potřeba zřídit ve škole funkci specialisty s patřičným vysokoškolským vzděláním, který by se věnoval sociální péči a poradenství na plný úvazek.

Školská poradenská zařízení

Tato zařízení pomáhají ve vzdělávacích procesech v případech, že je nějakým způsobem tento proces znesnadněn.

A) Pedagogicko-psychologické poradny

Tyto poradny poskytují ambulantní pomoc žákům ve věku od 3 do 19 let při výchově a vzdělávání. Posuzují především připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydávají posudek. Také zajišťují poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti a v neposlední řadě poskytují metodickou podporu.

B) Speciálně psychologická centra

Tato centra nabízí pomoc žákům se zdravotním znevýhodněním, či postižením. Služby jsou poskytovány žákům jen v rámci diagnostiky. Dle vyhlášky č.72/2005 Sb. centrum zajišťuje: připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku, pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením, metodickou podporu škole.

C) Střediska výchovné péče

Tato střediska jsou určena dětem s rizikem poruch chování, či již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji. Zároveň pomáhají v diagnostických centrech a výchovných ústavech s prevencí.

V dnešní době je problematické, že spousta škol nemá dostatek financí pro adekvátní personální obsazení odborníků zajišťující prevenci. Z osobní zkušenosti vím, že většinou všechny úkony školního metodika prevence, školního psychologa, školního speciálního pedagoga, sociálního pedagoga spadají do kompetencí výchovného poradce, který je zároveň i pedagogem běžně vyučujícím. I proto je pro děti těžké se jít svěřit, nebo přijít se poradit s nějakým problémem. Mohou se bát, že to ovlivní jejich prospěch ve studiu. Nebo ve chvíli kdy poradce potřebují, není aktuálně k zastížení. Navíc některé výše uvedené funkce vyžadují spíše otevřený a pozitivní přístup, aby děti neměly potíže se svěřit. Pokud veškeré funkce zastupuje pouze vyučující pedagog, tak toho žáci nejsou schopni, protože pořád je pro ně tento učitel autorita. Školy ale spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně psychologickými centry a se středisky výchovné péče. Tato spolupráce je, podle mého názoru, mnohdy na výborné úrovni, kdy se škola a tyto pomocné zařízení respektují a zároveň ohledně jedince spolu komunikují a upravují výuku podle jeho potřeb.

Minimální preventivní program školy

Je to jeden z dokumentů, které vymezuje prevenci ve školním prostředí. Každý tento program je sestavován na podmínky konkrétní školy. Preventivní působení se opírá především o dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, na jejichž základě jsou vytvářeny a realizovány preventivní programy. Podle metodiky by měl minimální preventivní program obsahovat poslání, cíle a cílovou skupinu, zhodnocení prostředí a zhodnocení potřeb cílové skupiny, dále také zásady poskytování preventivních programů, informace o programu, práva klientů, souhrn odborných pracovníků, kteří na preventivním programu pracují, záštitu MŠMT, předpisy podle kterých bude sepsán a bude provozován (Prevence, 2016, únor). V minimálním preventivním programu se objevuje především téma kyberšikany, která má svoji vlastní přílohu. Proto je z MPP nejvíce prostoru v této práci věnováno právě jeho příloze. Podrobnější obecná pravidla najdeme v příloze B a hlubší analýza konkrétního minimálního programu se objevuje v kapitole 4.6.

3.3 Prevence ze strany rodičů

Hayes (2007) uvádí, že se dítě učí pravidlům života v lidském společenství prostřednictvím mezilidských vztahů, jejich utváření a fungování. Tato sociální interakce se odehrává v kontextu, kterým může být dítě ovlivněno. Za kontexty můžeme považovat kulturu, životní

prostředí, sociální skupiny nebo rodinu. Vztahy, které dítě nejvíce obklopují a jsou vytvářeny v rámci rodiny, jsou obvykle nejtrvalejší a nejvíce formující. Rodiče jsou tedy prostředníkem mezi dítětem a širší společností, hlavním vykonavatelem rozhodnutí v domácnosti, hlavním tlumočnickem širšího společenství a společnosti.

Dá se tedy říci, že rodiče jsou vzorem dítěte. A podle Bačkorové (2007) se výchovné působení, které souvisí s působením vzorů v rodině, uskutečňuje v těchto rovinách:

- „ *V rovině vztahů mezi členy navzájem, ve vztahu k sobě samému a ve vztahu člena rodiny k ostatním členům.*
- *V rovině modelu a příkladu - rovina imitace a identifikace s rodičem a sebou samým.*
- *V rovině poučení - například o smyslu života, v předávání si tradic, aj.“* V našem případě tedy i v prevenci chování na internetu.

Mnozí odborníci uvádí, že rodina je považována jako jeden z nejdůležitějších faktorů v našem životě a proto je hlavně na rodičích, aby naučili své dítě základním zásadám chování v prostředí internetu a jak se bezpečně pohybovat virtuálním světem. A aby dětem vysvětlili, jaké důsledky může mít porušení těchto zásad. Za stěžejní místo při řešení kyberšikany považuje rodinu i Vašutová (2010). Krejčí (2010) je toho názoru, že pokud má oběť dostatek informací, dokáže se s tím vypořádat lépe. Kavalír ed. (2009) uvádí 10 tipů preventivních opatření pro rodiče, aby mohli případně začínající kyberšikaně zabránit, či v tom nejlepším případě předejít:

- 1) Poučit dítě o tom, že pravidla jednání s lidmi jsou ve virtuálním světě stejné, jako v reálném. Kyberšikana ubližuje i v reálném světě.
- 2) Zjistit, zda má škola, kterou jejich dítě navštěvuje, vhodný a dostatečný vzdělávací program o bezpečnosti na internetu.
- 3) Naučit dítě slušnému chování na internetu a poučit je o problémech, které mohou nastat s používáním počítače, mobilního zařízení, tabletu a jiného přístroje a internetu, pokud dojde ke zneužití.
- 4) Jako rodič být vzorem při používání ICT technologií.
- 5) Sledovat aktivity dítěte na internetu i na mobilním zařízení.
- 6) Použít filtrační a blokačního software jako součást komplexního přístupu k online bezpečnosti.
- 7) Sledovat varovné příznaky. To jak se dítě při online komunikaci chová, jak reaguje na přítomnost rodiče při takovéto komunikaci.

- 8) Používat “Smlouvu o používání internetu“ a vymezit tak hranice.
- 9) Komunikovat s dítětem a dát mu najevo přátelské a upřímné vztahy.
- 10) Dávat najevo dítěti, že kdykoliv se může svěřit s jakýmkoliv problémem, nebo požádat o pomoc.

3.4 Dítě jako objekt i subjekt prevence

3.4.1 Vývojové etapy dětství

Dítě se svým vývojem a socializací projde různými věkovými zvláštnostmi a v každém věkovém období je potřeba odlišného způsobu prevence.

Od narození do 1 roku života dítěte je veliký vliv rodičů, především matky. Její empatický, laskavý, citový přístup k dítěti může v pozdějších fázích života pomoci k emocionální vyrovnanosti a zdravému životnímu stylu.

Od 1 roku života do 3 let se v dítěti začíná projevovat silněji jeho osobnost na veřejnosti. Chování rodičů se zaměřuje na dítě a jeho správný vývoj. Dítěti by měly být umožněny podmínky pro seberealizaci, ale také stanoveny pravidla pro rodinný život.

Od 3 let do 6 let života se začínají objevovat i jiní lidé, než jsou rodiče a příbuzní a to vrstevníci. Dítě vstupuje do mateřské školky. Zde nastává velký úkol nejen pro rodiče, začít dítěti vštěpovat, že jednou z nejdůležitějších životních hodnot je zdraví. Důležitá je také osobnost a profesní připravenost pedagoga v mateřské školce. Zásadní je naučit dítě, aby některé věci přijímalo s radostí a ty nebezpečné sebevědomě odmítalo.

Od 7 let života do 12 let dítě vstupuje do školního prostředí a setkává se s celou řadou rizik. Úkolem školního prostředí by mělo být cílenou prevencí se zaměřit na různá nebezpečí. Dítě je v tomto období otevřeno myšlenkám z okolí a je snadno ovlivnitelné.

Od 13let života dítěte dochází k tělesnému i duševnímu dozrávání dítěte. Mění se jeho způsoby myšlení. Odděluje se postupně od rodiny a vytváří si podmínky pro vlastní život. Dospělý by měl být v tomto období partnerem v oblasti přísunu informací, podpory v problémech, komunikátorem... Škola je v tomto období důležitým partnerem společně s pozitivní skupinou vrstevníků. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Je tedy patrné, že pro efektivní prevenci je důležitá spolupráce rodiny, školy i samotných dětí.

3.4.2 Pravidla pro bezpečné užívání internetu

V současné době neexistuje spolehlivý způsob, jak se stoprocentně bránit proti kyberšikaně. Ale lze jí předcházet níže uvedenými kroky, o kterých by mělo být dítě poučeno a mělo by je dodržovat.

1) Respektovat ostatní uživatele internetu

Zde platí pravidlo, co nechceš, aby bylo činěno tobě, nečiň ostatním. Zároveň zde i platí zásada: nedovoluj si prostřednictvím internetu to, co by sis nedovolil ani v reálném životě.

2) Neuvádět skutečnou identitu

Neměli bychom uvádět své jméno a příjmení, aby nás nikdo nemohl vystopovat. Nejlepší je vystupovat pod nic neříkající přezdívkou.

3) Zvážit uvádění citlivých a osobních údajů

Věk, adresu, telefon a jiné citlivé osobní údaje bychom na internetu mít neměli, protože nikdy nevíme, kdo a kde je může zneužít. Nejlepší je heslo vůbec neposílat.

4) Správně si zvolit své heslo a chránit si ho

Každý uživatel si ho určuje, když zakládá svůj účet. Proto čím silnější heslo má, tím je méně napadnutelné. Nejlepší variantou je, když zvolíme v heslu alespoň jednu číslici, jedno velké písmeno a jeden speciální znak. A nikomu jej nesdělujeme.

5) Zabezpečit svůj účet

Některé stránky, jako je například Facebook, vyžadují hodně osobních informací. Zároveň zde ale máme možnost si profil nastavit tak, aby se k našim osobním informacím nikdo cizí nedostal.

6) Obeznámit se s pravidly daného chatu a stránky

Každá stránka i diskuze má svá pravidla, která bychom si měli přečíst, abychom věděli, čeho se vyvarovat, co nám správce může zablokovat, jak se k nám mohou chovat ostatní uživatelé. Případně, když sami narazíme na příspěvek značně nevhodný, tak jak se máme zachovat a jakým způsobem jej správci nahlásit.

7) Nereagovat na podezřelé vzkazy a zprávy

Když nám píše někdo, koho neznáme, nebo nás uráží, neměli bychom reagovat, protože nevíme, co tím uživatel sleduje a co má "za lubem". Proto na takovéto zprávy radši nereagujeme.

8) Zvážit obsah svého sdělení

Měli bychom být schopni objektivně posoudit vhodnost a přiměřenost své reakce, / svých slov, neboť ne všechna mohou být pochopena tak, jak jsme zamýšleli a uživatel, kterému jsou adresována, se může cítit uražen či ponížen nebo potupen.

9) Nebýt příliš důvěřivý

Vše co vidíme na internetu, nemusí být pravda. Každý si může založit stovky profilů. V jednom mohu být úspěšný právník, v druhém profilu mohu vystupovat jako mladá pohledná dívka. Takže ten, s kým si píšeme, nemusí být ten, za koho se vydává.

10) Nekomunikovat pod vlivem návykových látek například alkoholu a drog

Návykové látky odbourávají naše přirozené zábrany a pod jejich vlivem jednáme impulzivně, neuvědomujeme si důsledky svého jednání. Proto bychom mohli pod vlivem těchto látek zveřejnit něco, co ve skutečnosti nechceme. (Rogers, 2010, www.e-bezpecne.cz)

Dodržování těchto bodů není příliš složité a mnohdy platí podobná pravidla jako v běžném životě. U dětí a mládeže je ale problém, že s nimi nejsou seznámeny dříve, než se přihlásí na některou sociální síť a začnou používat internet. Možná rizika svého počínání si zde, na rozdíl od hrozeb v běžném životě, tolik neuvědomují. Zároveň jsou děti často velice důvěřivé, nevidí za ničím špatný úmysl, takže snadno podlehnou nějakému pachateli vydávajícího se za nějakého kamaráda a dají mu své osobní informace. Dítě někdy není schopno objektivně posoudit vhodnost a přiměřenost svých slov, neboť ne všechna mohou být pochopena tak, jak

zamýšlelo a uživatel, kterému jsou adresována, se může cítit uražen či potupen. Tyto a mnohé další problémy podle mého názoru vznikají proto, že spousta rodičů v době jejich mládí počítače nepoužívali. Proto není výjimkou, že děti jsou na počítači zdatnější, než jejich vlastní rodiče (viz úvaha v praktické části). Tím pádem mohou být děti v oblasti informačních technologií subjektem, který působí na objekt, tedy na rodiče. Teprve potom, co si rodiče osvojí nové dovednosti z oblasti informačních a komunikačních technologií, si začnou uvědomovat rizika, která na děti působí. Můj názor je takový, že děti učí a obohacují své rodiče nejen v této oblasti. Podobný názor má i psycholog Ferrucci ve své knize Děti nás učí- výchova jako dobrodružství, kde popisuje, že společnost jeho dětí ho obohacuje. Jejich blízkost nás podněcuje a mění. Tvrdí, že tím, že žijeme se svými dětmi, můžeme růst. Můžeme rozvíjet smysl pro humor a trpělivost, prohlubovat jakousi inteligenci srdce, učit se nacházet poklady v banální každodennosti, ba dokonce můžeme změnit běh svého života, otevřít se štěstí. (Ferrucci, 1999)

4 Empirické šetření

4.1 Cíle a hypotézy

Cílem tohoto výzkumu je zjistit průběh prevence a realizaci rizikového chování, které se odehrává v kyberprostoru u dětí na gymnáziu. Respondenty jsou žáci šesté až deváté třídy, jelikož se jedná o rané adolescenty. Jedná se tedy o dospívající jedince ve věku 11-15 let. Ti jsou považováni stále za děti, neboť zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí pohlíží na všechny osoby do věku 18 let, jako na děti. Zaměřila jsem se právě na tuto věkovou skupinu, protože je nejvíce ohrožena rizikovými jevy. V tomto období dospívání děti hledají vlastní identitu, jak bylo popsáno v kapitole číslo 3 Subjekty a objekty prevence. O vytváření a pojetí vlastní identity pojednává i Vágnerová (2000), podle níž se jedná o proces, ve kterém dospívající jedinec aktivně usiluje o uskutečnění své představy toho, jaký by chtěl být.

Ústřední hypotéza:

Prevence rizikového chování, které se odehrává v kyberprostoru, není efektivní.

Hypotézy:

- 1. H1: Prevence prováděná rodiči je nejčastěji formou represe.**

Východiska pro H1:

Zde předpokládám, že jednání rodičů bude obdobné jako při řešení jiného rizikového chování. Většina odborníků, především psychologů, rodičům doporučuje, aby místo zákazů používali spíše domluvu (<https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/3200-zakazy-rodicu-zavislost-deti-na-internetu-nevyresi>). Dále vycházím z výzkumu provedeného nadací Naše děti, který poukázal na to, že mnoho rodičů přestalo trestat děti fyzickými tresty, ale místo nich zase začali více používat formu represe a zákazů. V tomto případě to bylo 54% (<http://www.nasedite.cz>). Tato hypotéza byla zastoupena v otázkách 4,5,6.

- 2. H2: 76 % dětí má veřejně dostupné osobní informace na internetu.**

Východiska pro H2:

K této hypotéze jsem dospěla na základě analýzy své rodiny a okolí, kde drtivá většina publikuje na sociálních sítích své osobní údaje. Mladší ročníky navíc, na rozdíl od starší

generace, využívají sociální sítě více a také tolik nevnímají rizika zveřejnění údajů. V dnešní době se dostupné osobní údaje na sociálních sítích stávají normou. To se potvrdilo i ve výzkumu na stránkách www.ebezpecne.cz. Zde bylo uvedeno, že 76 % ze zúčastněných 20tisíc dětí, na internetu veřejně sdílí své jméno a příjmení. 59% dětí zveřejňuje svůj email. Za zveřejněné osobní údaje je pokládáno vyplnění některé z položek: adresa, datum narození, telefon, místo bydliště, jméno a příjmení. Za osobní údaj nepokládáme přezdívku, která je nejméně nebezpečná. Zvolení jakékoliv odpovědi a-f (otázka číslo 7 dotazníku) bude považováno za zveřejnění osobní informace. Tato hypotéza byla zastoupena v otázkách 7,8,9,10.

4.2 Metoda výzkumu

Pro první část výzkumu jsem si zvolila kvantitativní metodu výzkumu. Jako techniku sběru dat jsem si určila dotazník, kde jsem se snažila, aby mé otázky byly jasné a srozumitelné pro děti z šesté až deváté třídy. V dotazníku jsem vybrala převážně otázky s uzavřenými odpověďmi. Vyskytovaly se zde ale i otázky s odpověďmi otevřenými. Pro dosažení větší objektivity jsem položila dotazník anonymně. Z osobních údajů jsem se dotazovala pouze na pohlaví a třídu, do které patří daný respondent. Dotazník obsahuje 11 otázek. První tři otázky zjišťují demografické údaje. Další tři jsou postaveny na hypotéze číslo 1. Následující 4 otázky ověřují platnost hypotézy číslo 2. Otázka 11 pouze doplňuje ústřední hypotézu a jedná se o subjektivní dojem dětí, zda nějaké rizikové jevy znají a o kterém z nich si myslí, že ví nejvíce. Vzor dotazníku je uveden v příloze C.

Pro druhou část výzkumu jsem si zvolila analýzu dokumentů, konkrétně minimálního preventivního programu gymnázia a zpracování informací od preventistů. Zajímalo mne, jaké aktivity pro prevenci rizikových jevů v poslední době gymnázium organizovalo.

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku a průběh výzkumu

Gymnázium

Je umístěno v klidné okrajové části města s asi 7 tisíci obyvateli ve východních Čechách a je stavebně propojeno se základní školou. Gymnázium je tvořeno 4 třídami čtyřletého oboru 79-41-K/41 Gymnázium – všeobecné a 8 třídami osmiletého oboru 79-41-K/81 Gymnázium –

všeobecné. Osmileté gymnázium je rozděleno na 4 třídy nižšího stupně a 4 třídy vyššího stupně. Kapacita čtyřletého gymnázia je 136 žáků, kapacita osmiletého gymnázia potom 272 žáků, z čehož vyplývá, že školu může navštěvovat maximálně 408 žáků. Z tohoto tedy můžeme usoudit, že pro potřebu výzkumu bude dotazováno asi 120 žáků této školy.

Dotazníky vlastní konstrukce jsem osobně předala vyučujícím jednotlivých tříd. Sběr dat probíhal v měsíci únoru 2016. Vzor dotazníku viz příloha.

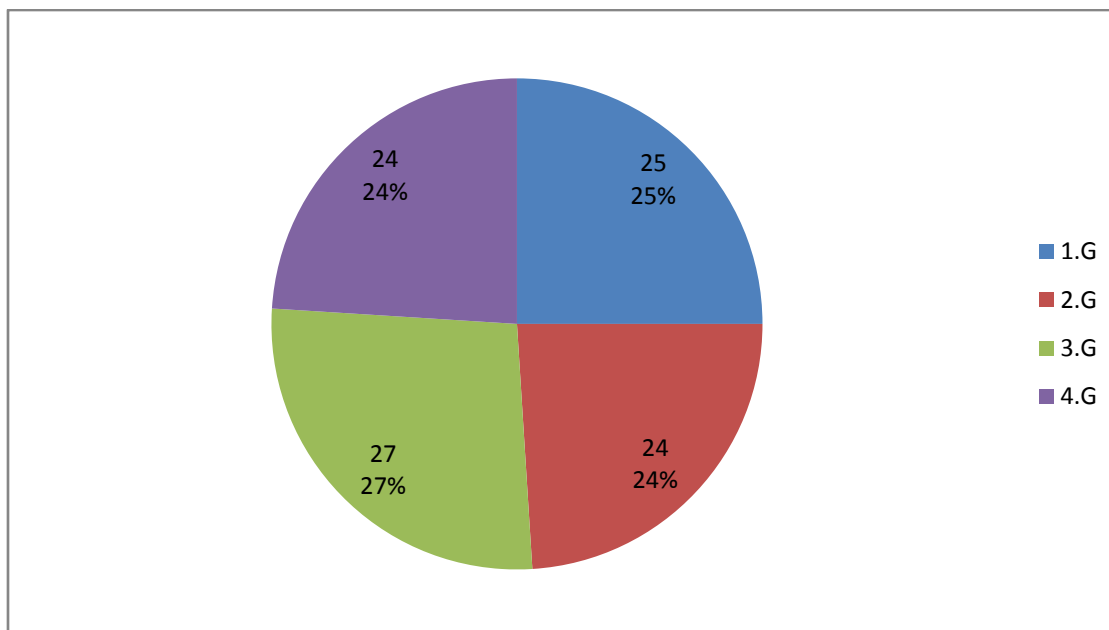
Žáci šesté a sedmé třídy jsou ve věkovém rozmezí 10-12 let, žáci osmé a deváté třídy pak ve věkovém rozmezí 13-16 let. Věkový rozdíl mezi nejmladším a nejstarším žákem nižšího gymnázia je 6 let, což shledávám vhodným kritériem pro možnost srovnávání.

Analýzu jednotlivých dat jsem rozdělila na dvě dimenze – jednotlivé třídy a potom všechny třídy jako jeden celek. Viz graf č. 1 a tabulka č. 1.

Při zpracování jednotlivých otázek jsem se vždy řídila typem otázky. V dotazníku byly použity otázky uzavřené a otevřené.

Při rozboru otevřených otázek jsem nejprve sepsala odpovědi studentů a poté jsem je na základně stejných znaků rozdělila do několika hlavních kategorií a následně zpracovala výsledky. Při uzavřených otázkách jsem odpovědi procentuálně vyhodnocovala pomocí grafu.

Návratnost byla 100%, tedy 110 dotazníků, ale dva jsem musela vyřadit, protože odpovědi nebyly relevantní.



Graf č.1: Charakteristika tříd

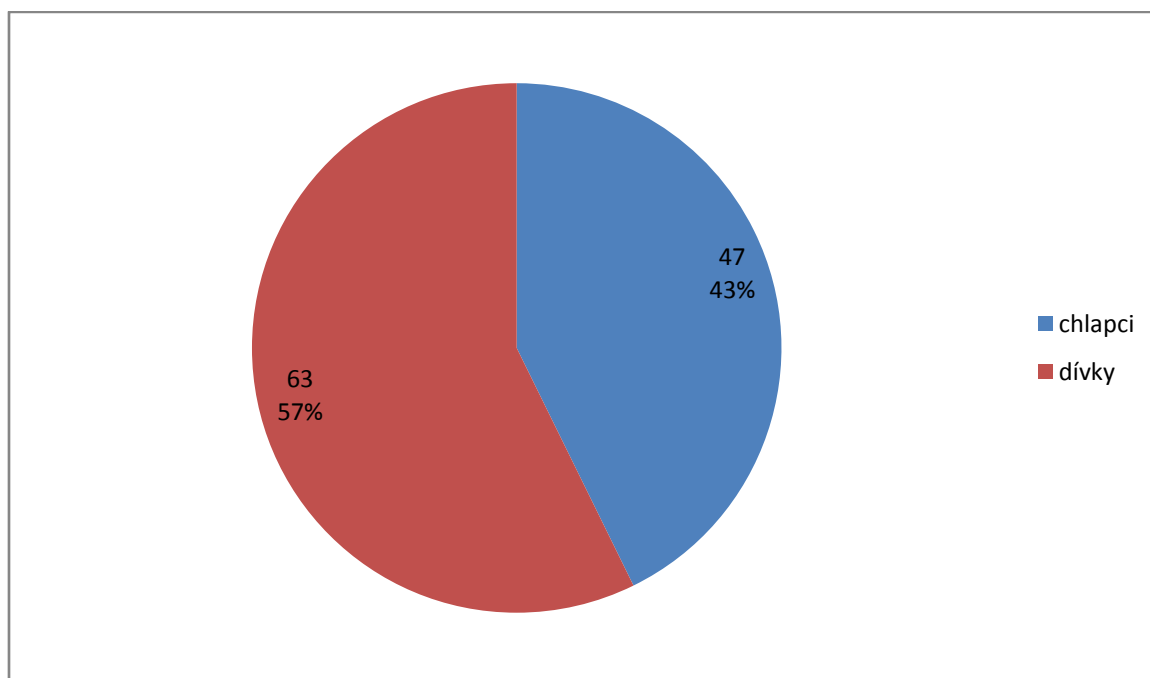
Tabulka č.1: Přepočítání počtu respondentů na procenta

třída	počet	%
1.G	28	25
2.G	26	24
3.G	30	27
4.G	26	24
celkem	110	100

4.4 Analýza výsledků

Tato kapitola představuje výsledky empirického šetření. Jednotlivé položky dotazníku jsou prezentovány v grafech a komentovány.

Otázka č. 1: Jaké je Tvé pohlaví?



Graf č. 1: Struktura respondentů podle pohlaví

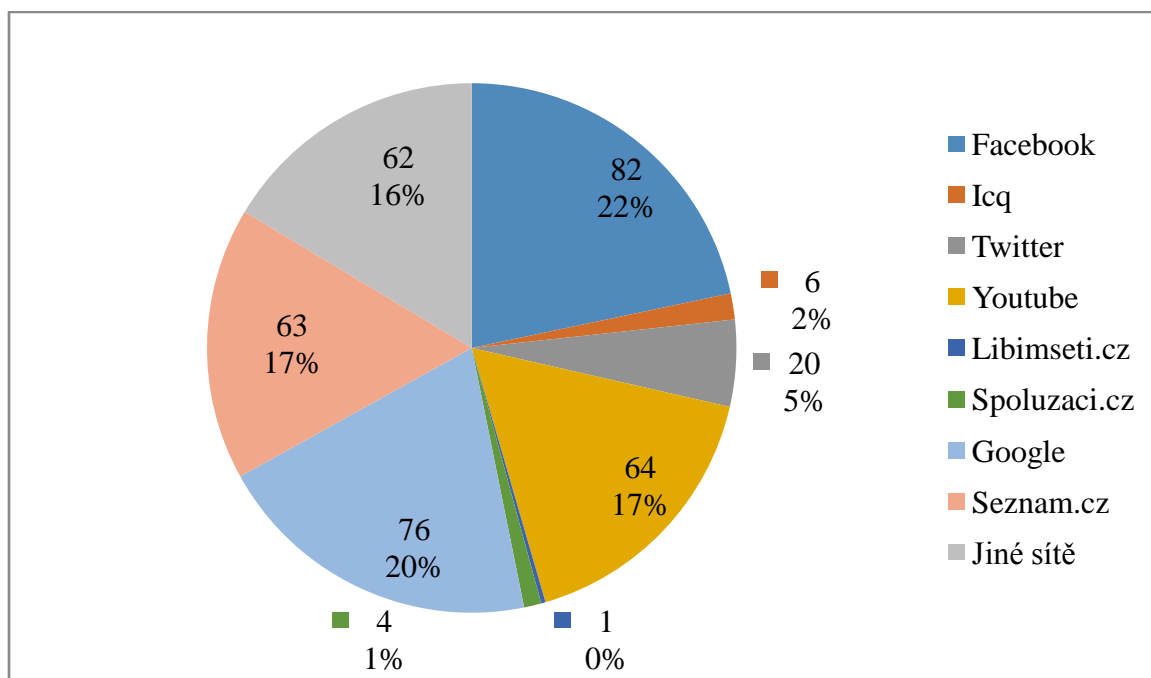
Diskuze:

Z výsledného grafu je zřejmé, že převažují dívky nad chlapci. A to jak v pohledu celého nižšího gymnázia, tak i v jednotlivých třídách. Domnívám se, že se tak děje z důvodu, že chlapci jsou méně motivováni k všeobecným oborům a spíše je rodiče zaměřují na technické školy. Za druhý důvod pokládám fakt, že na základních školách bývají dívky pečlivější a více se učí než chlapci, takže jsou vyzrálější pro studium na gymnáziu dříve než chlapci, kteří se pro studium na gymnáziu mohou rozhodnout až v deváté třídě.

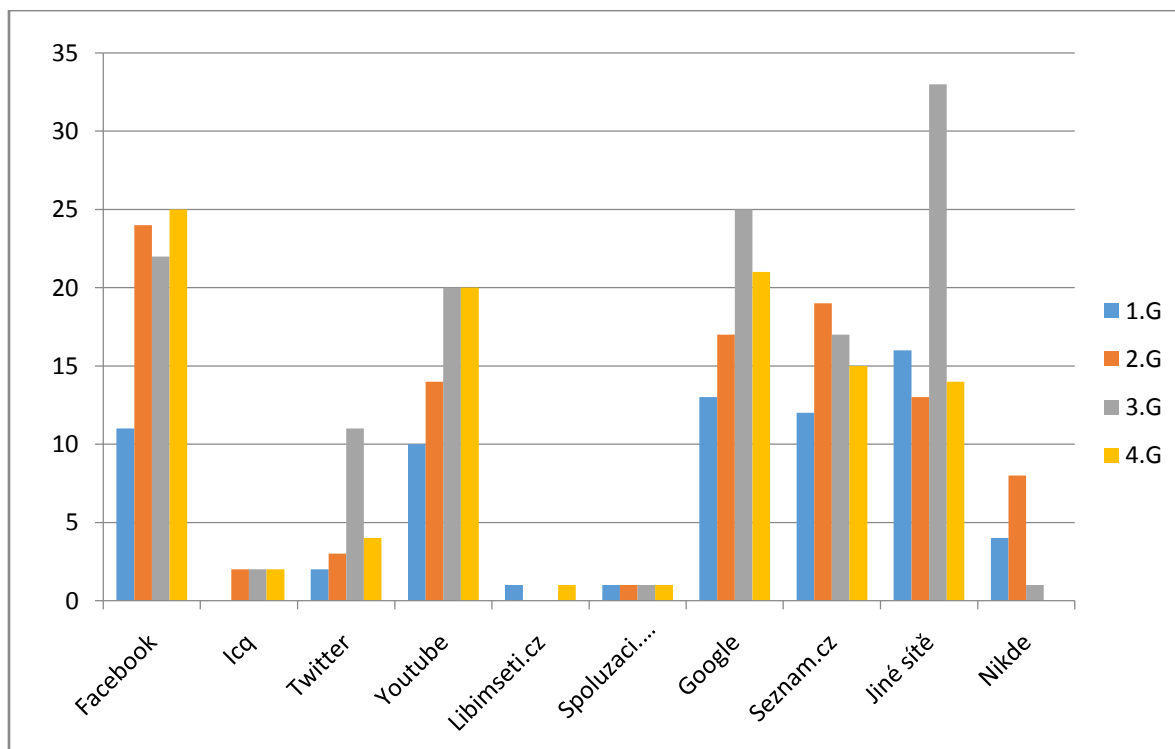
Otázka č. 2: Do jaké třídy chodíš?

Otázka č. 2 již byla zpracována v kapitole číslo 4.3 viz graf č. 1.

Otázka č. 3: Na které sociální síti máš založený účet?



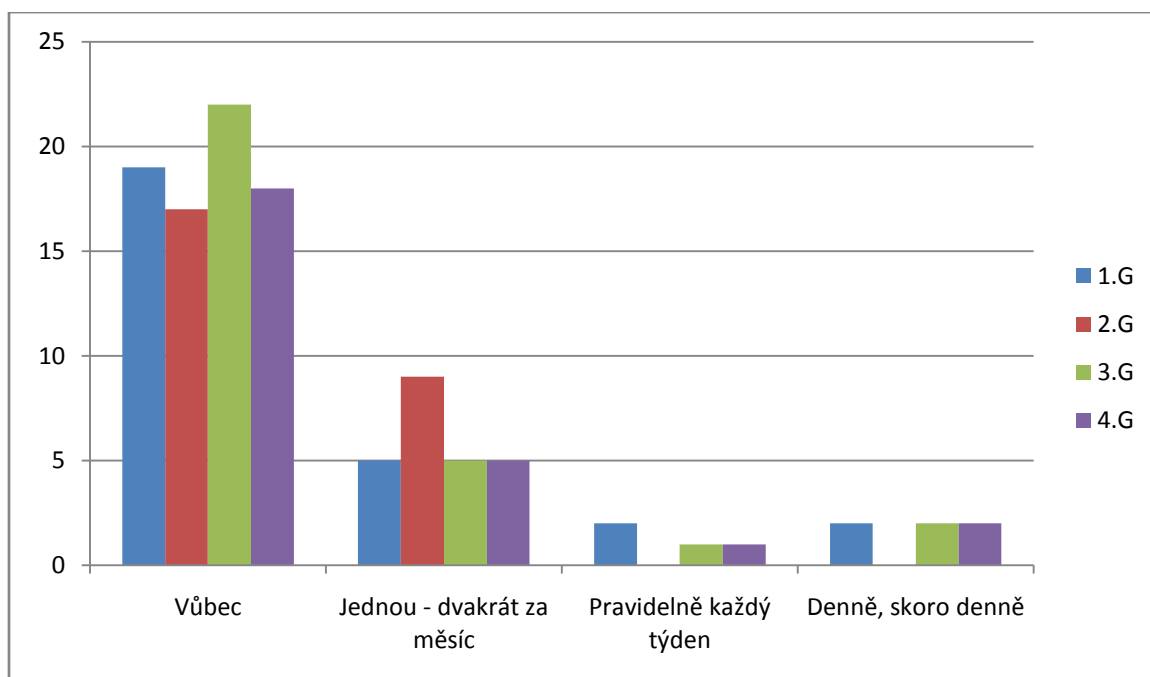
Graf č.3a: Sociální sítě, na kterých mají respondenti založený účet



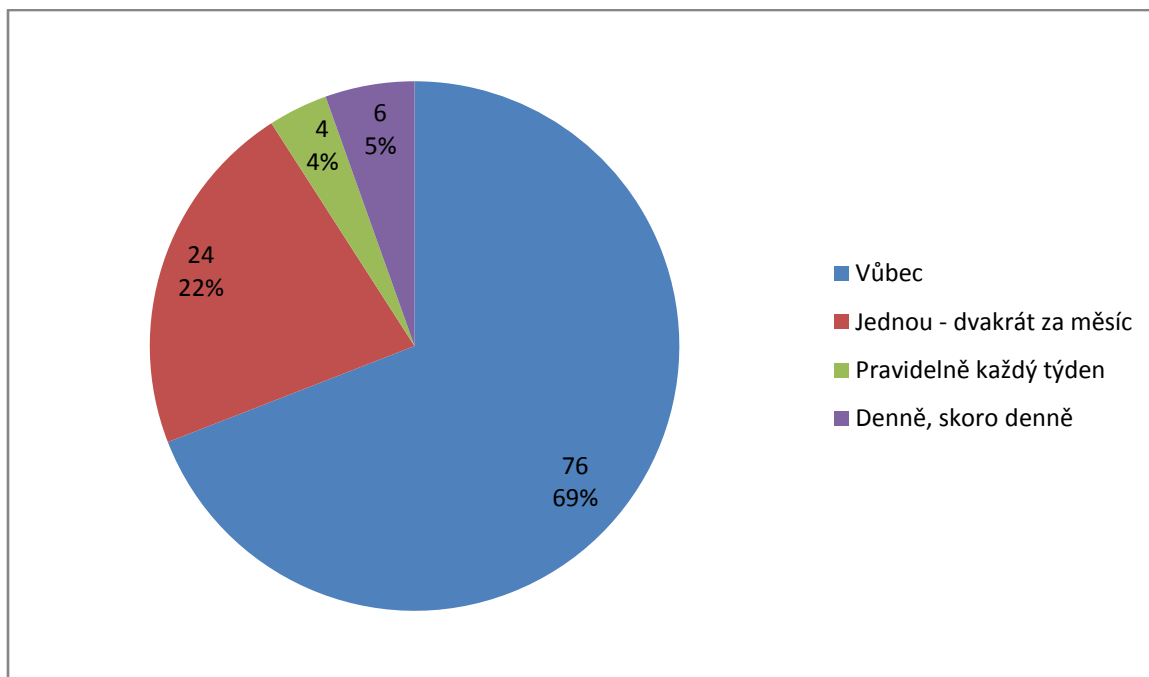
Graf č.3b: Sociální sítě, na kterých mají respondenti jednotlivých tříd založený účet

Diskuse: Z výsledků třetí výzkumné otázky je patrné, že nejvíce uživatelů má sociální síť Facebook, na kterém má založeno účet 82 ze 110 dotázaných. Celkový podíl oproti zastoupení jiných sítí je 22%. Z výsledků je však jednoznačné, že drtivá většina dotázaných má účet založený na více sociálních sítí současně. S počtem uživatelů na gymnáziu Facebook těsně následují Google (76), Youtube (64) a Seznam.cz (63). Mnoho respondentů uvedlo, že jsou registrováni i na jiných sítích (62). Myslím si, že dnes je naprosto normální být součástí nějaké internetové sociální skupiny či sítě. Celkový podíl ostatních sítí oproti sítím uvedených v možnostech je tedy 16% .

Otázka č. 4: Jak často rodiče kontrolují, co děláš na internetu?



Graf č. 4a: Kontrola dětí na internetu u jednotlivých tříd

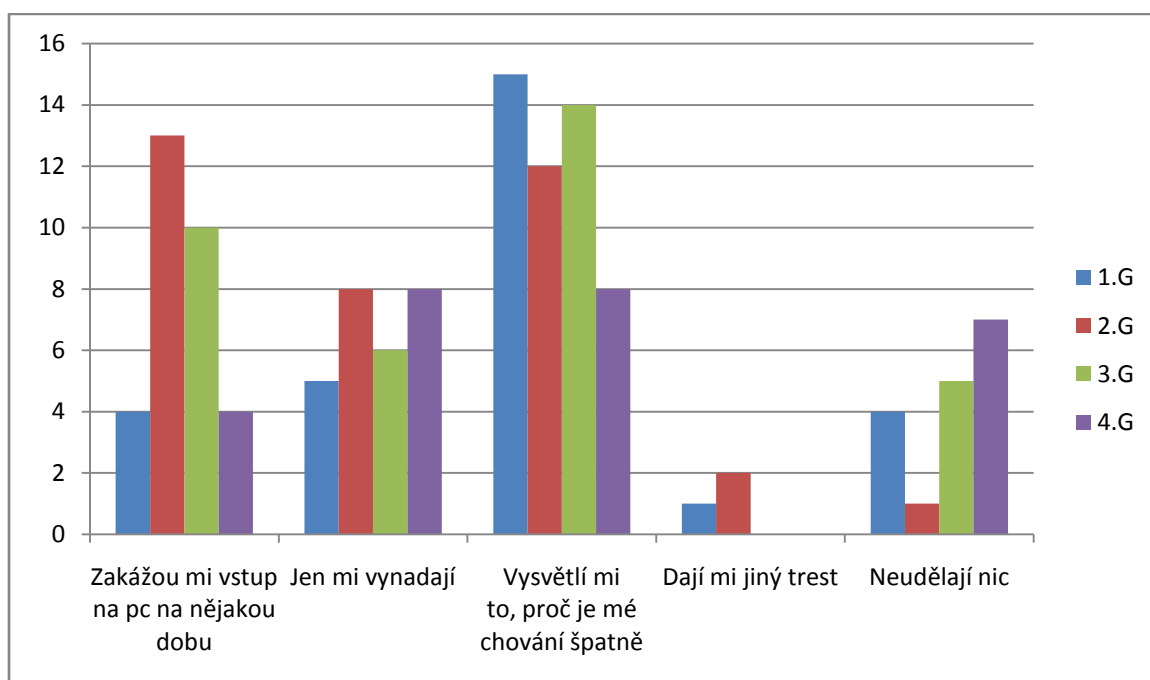


Graf č.4b: Kontrola dětí na internetu nižší gymnázium

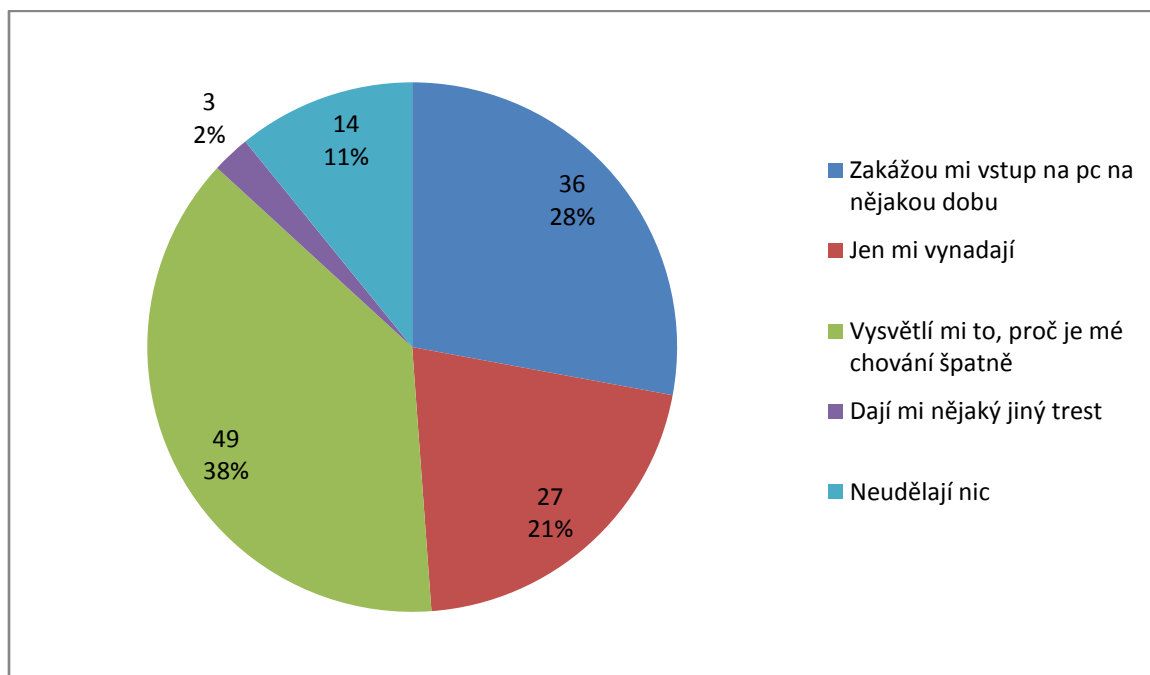
Diskuze:

V této výzkumné otázce pro mne nebylo překvapením, že drtivá většina dětí zvolila odpověď, že jim jejich činnost na internetu rodiče vůbec nekontrolují. Jelikož rodiče dětí vyrůstali bez internetu a nemají s jeho využíváním tolik zkušeností. Často bohužel ani neví, kde informace nalézt a nikdo jim s tím nepomohl, tudíž to sami moc neřeší. Mnohdy o nebezpečí ani nevědí, či se sami nechovají bezpečně. Jen málo rodičů činnost dětí na internetu kontroluje. Mezi dalšími odpověďmi respondentů se jako druhá nejčastější objevuje kontrola jednou - dvakrát za měsíc. Pravidelně každý týden nebo denně kontrolují rodiče přístup k internetu pouze u 9 % respondentů (možnost denně nasbírala 5% a možnost každý týden jen 4%). Podle mého názoru by měli rodiče kontrolovat pravidelně alespoň historii navštívených webových stránek. Získali by tak přehled, zda jejich dítě nenavštěvuje weby s nevhodným a nebezpečným obsahem.

Otázka č. 5: Pokud rodiče zjistí, že jsi na internetu dělal něco, co jsi neměl, jak zareagují?



Graf č. 5a: Co udělají rodiče, když zjistí, že dělám na internetu něco, co nemám - třídy

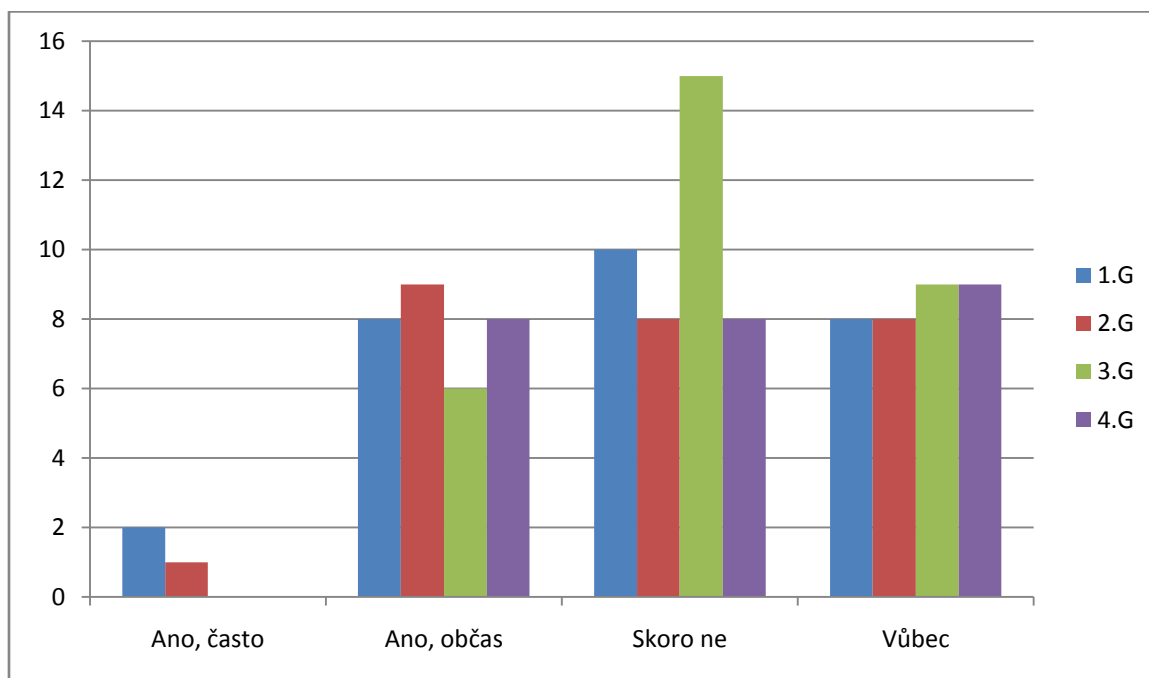


Graf č.5b: Co udělají rodiče, když zjistí, že dělám na internetu něco, co nemám - celek

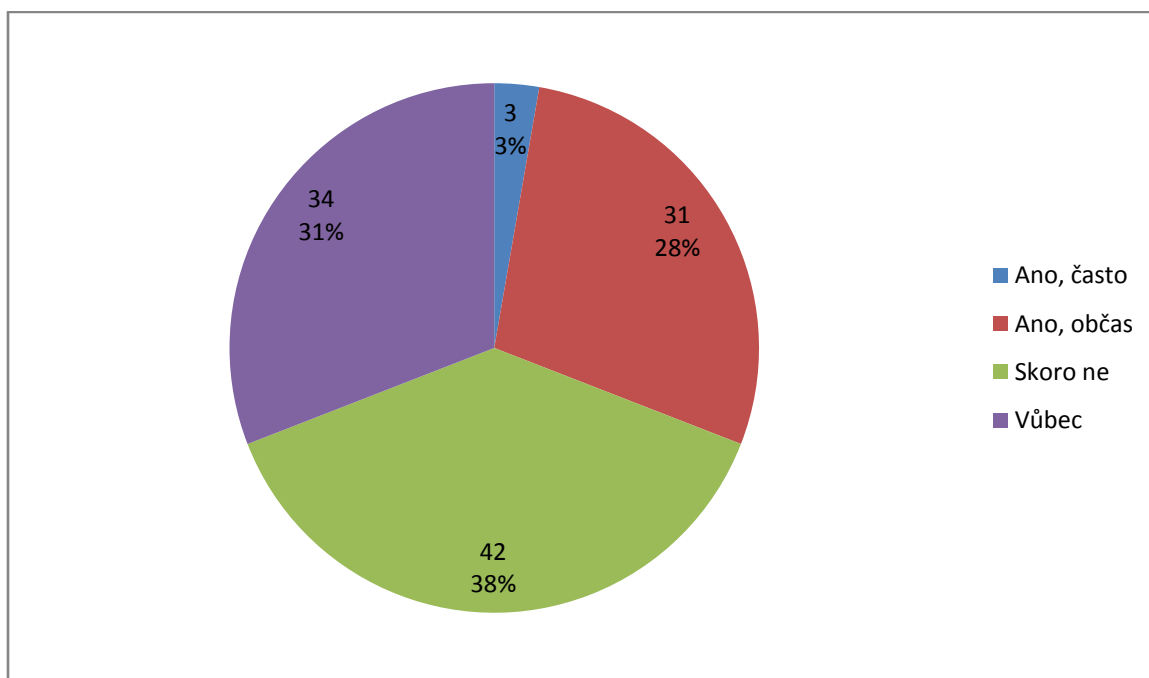
Diskuze:

Z výsledků vidíme, že vysvětlení volí u žáků poměrně hodně rodičů. Rodiče vysvětlení podají u 49 žáků ze 110. V celkovém podílu je tato možnost zastoupena 38%. Možnost, že rodiče neudělají nic, však uvedlo celých 11% respondentů. Tuto možnost zvolilo nejvíce respondentů ze 3.G (7). Toto číslo se mi zdá poměrně vysoké. Pokud rodiče už na nevhodnou činnost přijdou (otázka je formulována tak, že toto zjištění předpokládá), očekávala bych, že alespoň nějaké opatření nastane a děti sami jej budou předpokládat. Pokud chceme zjistit, zda rodiče více používají represivní opatření nebo problematiku raději vysvětlí, postavíme všechna represivní opatření proti možnosti "vysvětlí". Z grafu je patrné, že represivní opatření (tj. možnosti zakáží vstup na PC, vynadají, dají trest) nad vysvětlením nepatrně převládají (v tomto případě možnost "Neudělají nic" ze srovnání vyloučíme a pohlédneme na ni jako na samostatnou kategorii). Pokud bychom však postavili represi pouze proti ostatním dvěma možnostem (neudělají nic a vysvětlí), výsledek by byl pouze 51%. Pro výzkumné šetření i stanovení hypotézy považuji za lépe vypovídající možnost "Neudělají nic" postavit jako samostatnou kategorii.

Otázka č. 6: Mluví s Tebou rodiče o tom, jak je potřeba se chovat na internetu?



Graf č. 6 a: Jak často rodiče mluví s dětmi o nebezpečí internetu - třídy

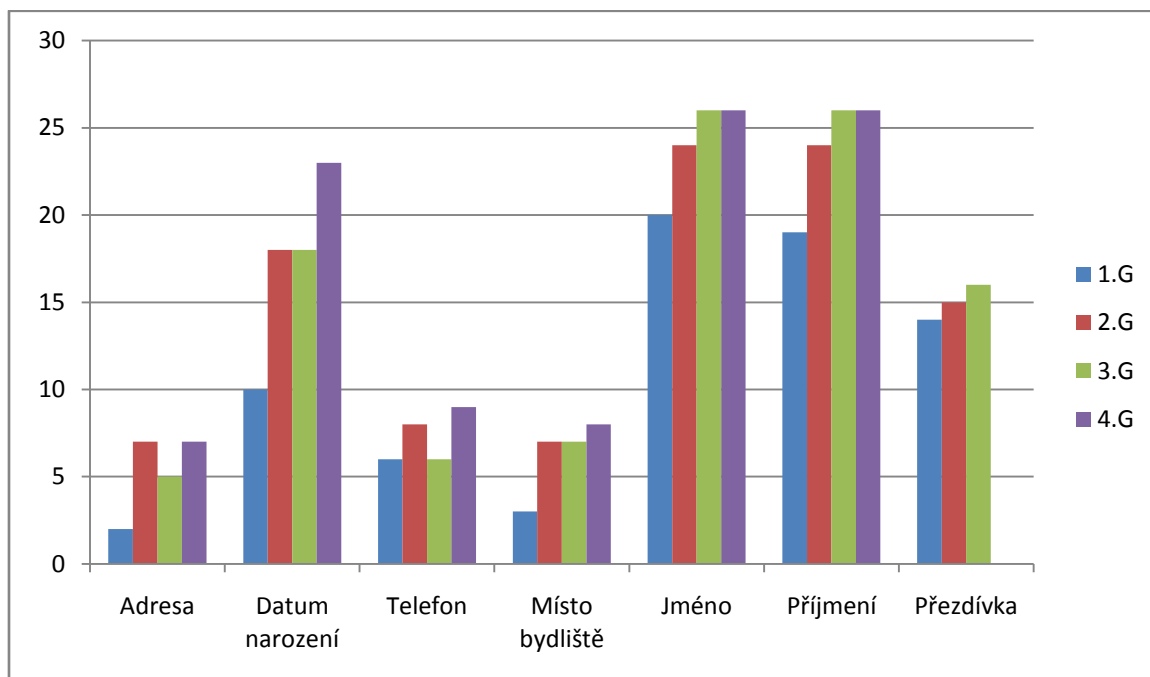


Graf č.6 b: Jak často rodiče mluví s dětmi o nebezpečí internetu - celek

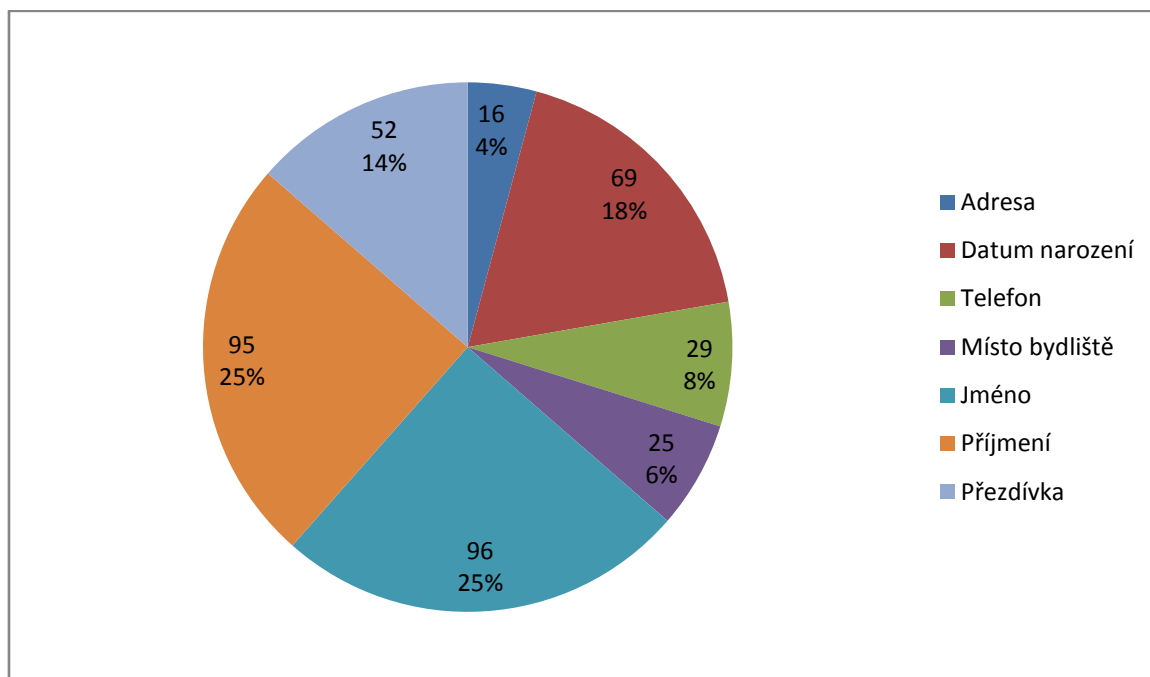
Diskuze:

Z odpovědí všech respondentů zjistíme, že možná rizika internetu s většinou dětí rodiče nerozebírají, nebo o nich hovoří jen výjimečně. Možnost vůbec zvolilo 31% žáků a možnost skoro ne 38% dotazovaných. Celkem se tedy neřeší, nebo řeší jen zcela výjimečně v 69% případů. V případech, kdy je prevence řešena jen málo, předpokládám u respondentů výběr možnosti "ano, občas". Možnost "ano, často" uvedla pouhá 3% dotázaných. Touto výzkumnou otázkou se nám potvrzuje zjištění, že o rizicích internetu rodiče s dětmi hovoří jen velmi málo.

Otázka č. 7: Které osobní údaje máš na internetu?



Graf č.7a: Osobní informace uvedené na internetu - třídy

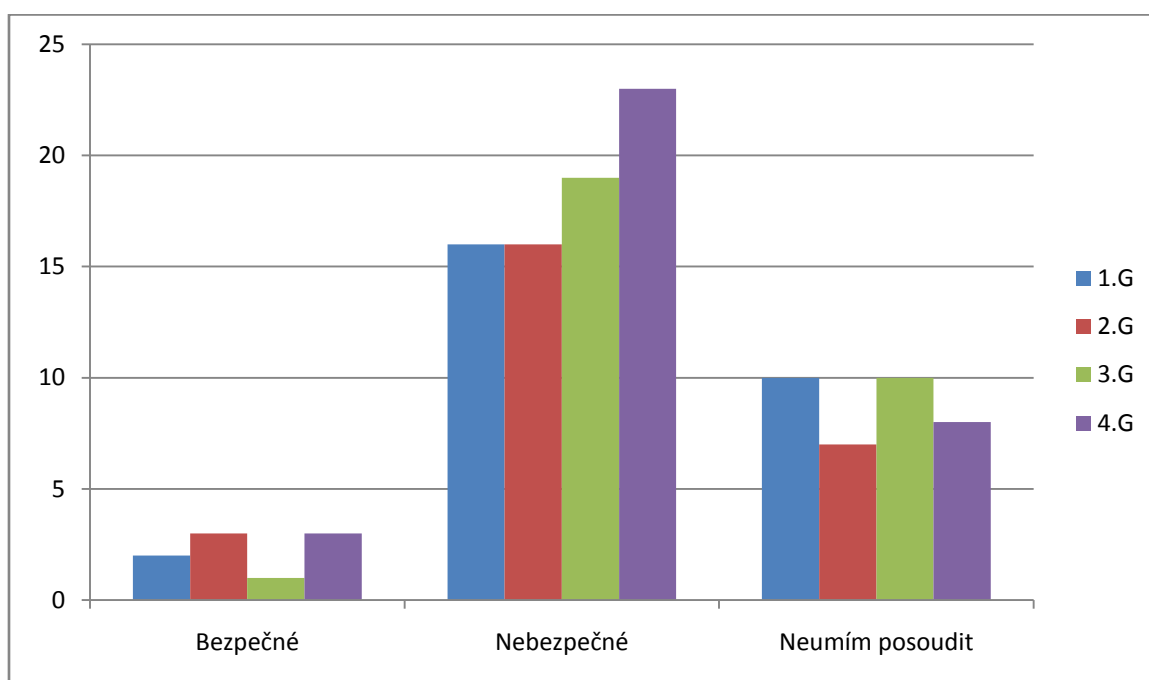


Graf č.7b: Osobní informace uvedené na internetu - celek

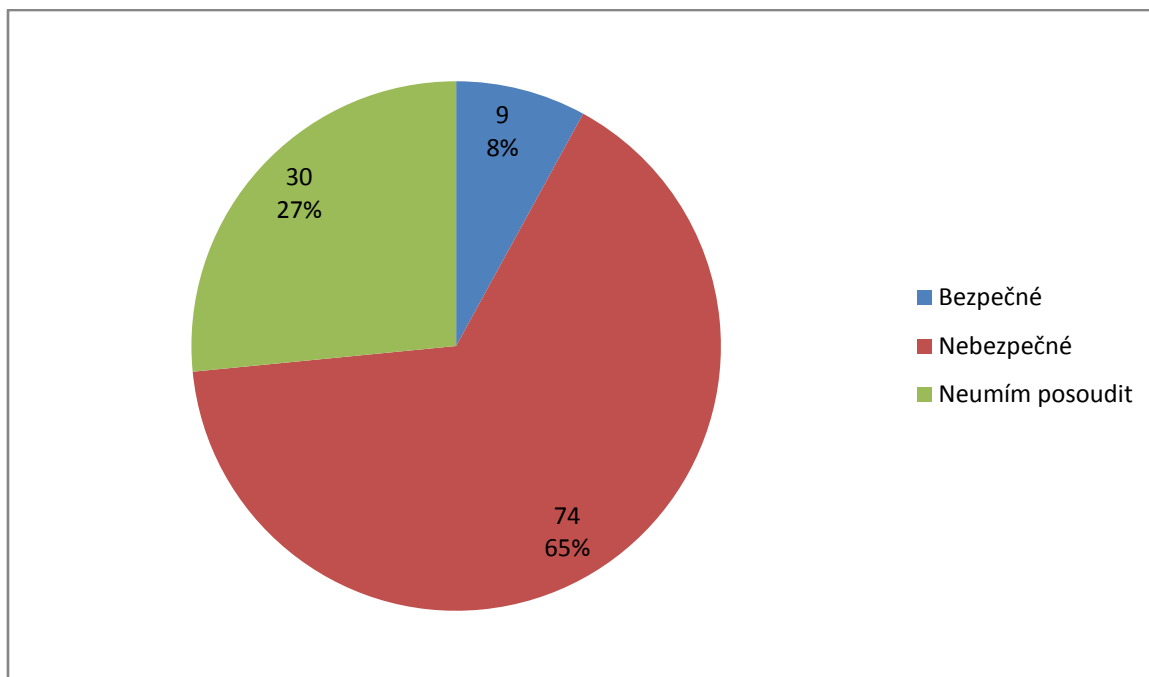
Diskuze:

Údaje, které děti dávají na internet, jsou nejčastěji jméno, příjmení, datum narození a přezdívk. Jméno a příjmení, podle mé domněnky, umísťují na internet proto, aby je třeba na Facebooku našli jejich kamarádi. Datum narození tam podle mě dávají proto, aby jim kamarádi popřáli k narozeninám. Místo bydliště, adresu a telefon děti uvádějí také, ale už méně často. Předpokládám, že se v tomto případě jedná především o děti, se kterými se rodiče o nebezpečí internetu doma nebaví.

Otázka č. 8: Myslíš si, že zveřejnit na internet např. Tvůj telefon, adresu... a jiné, je?



Graf č.8a: Jak moc bezpečné je zveřejnění informací na internetu - třídy

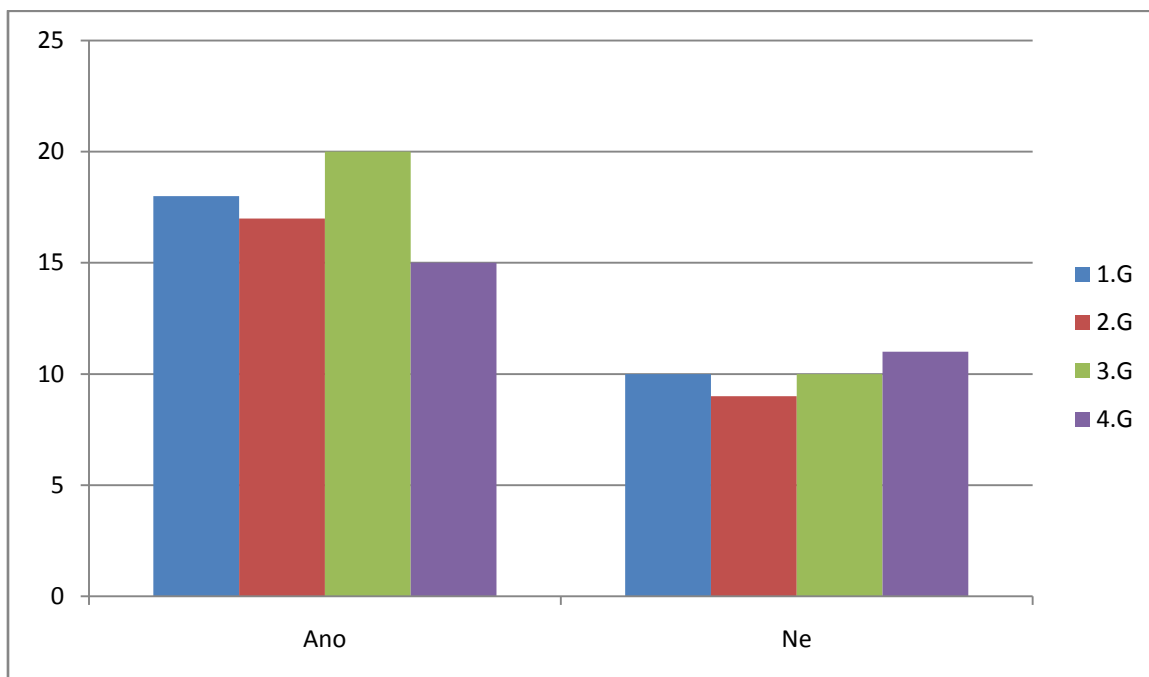


Graf č.8b: Jak moc bezpečné je zveřejnění informací na internetu - celek

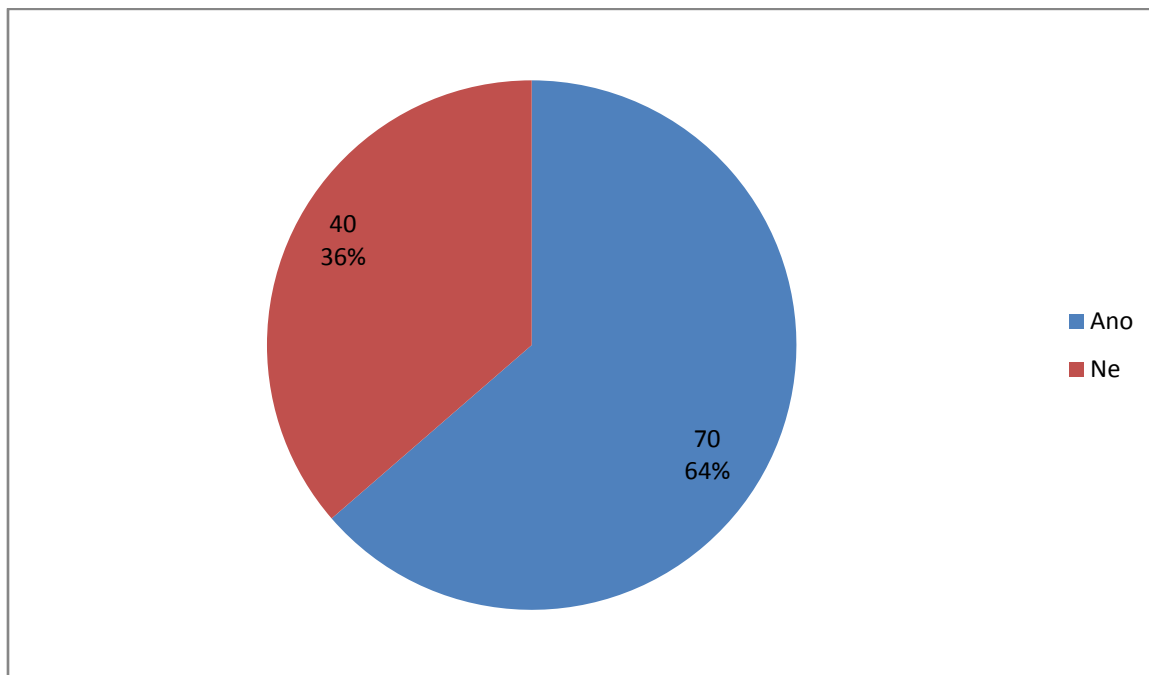
Diskuze:

Je velice zajímavé porovnání otázky předchozí a této. Spousta dětí uvádí na internetu hodně informací o sobě a podvědomě ví, že je to nebezpečné. Tady míra uvědomění roste s věkem. Je tedy dost možné, že spousta dětí v budoucnu své osobní údaje na internetu omezí. K tomu se ale zatím žádné z dotazovaných dětí nedopracovalo. Žádné dítě mi neodpovědělo, že by mělo na internetu zveřejněnou pouze přezdívku. Výsledek dotazování je takový, že 100% dětí má své osobní údaje na internetu uvedeno, ale přitom 65% dětí ví, že mít osobní informace na internetu je nebezpečné.

Otázka č. 9: Řekl Ti někdo o tom, co můžeš mít za údaje na internetu a co nemůžeš?



Graf č. 9a: Informace od někoho, jaké mohu mít informace na internetu - třídy

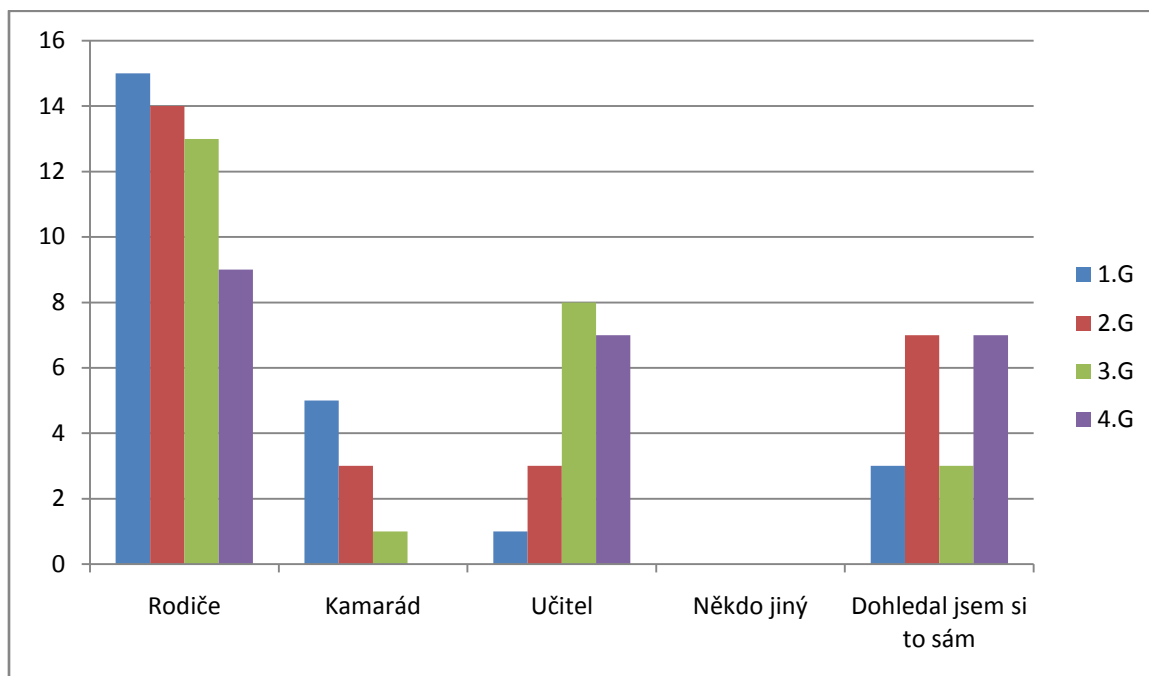


Graf č.9b: Informace od někoho, jaké mohu mít informace na internetu - celek

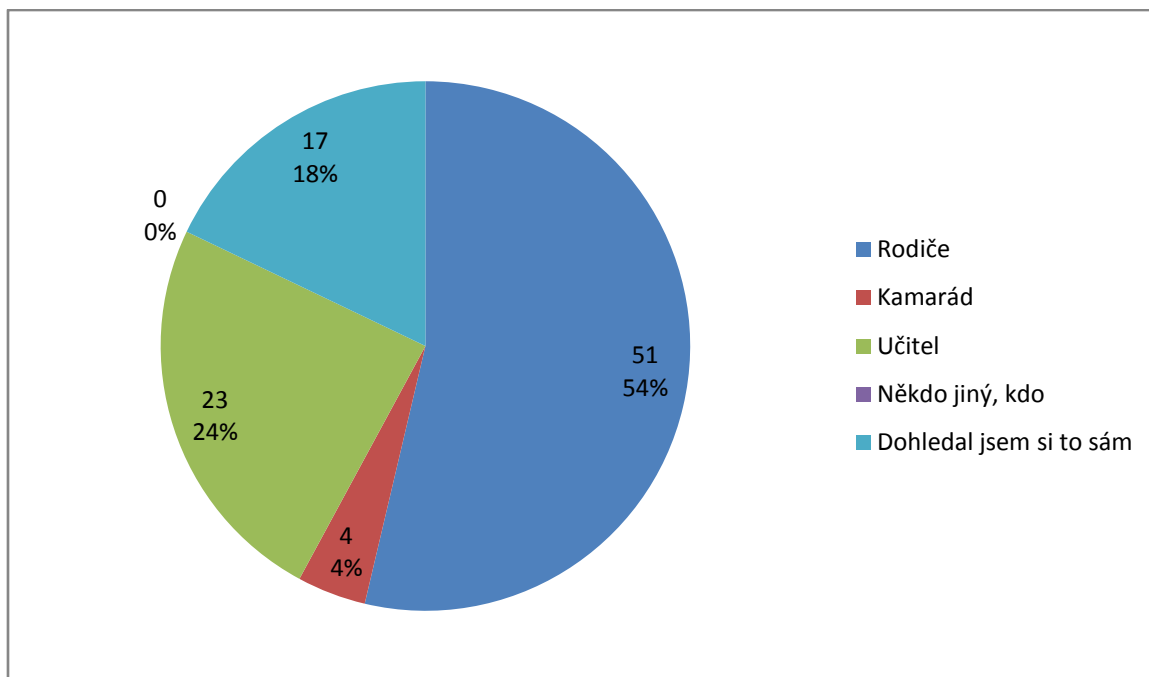
Diskuze:

Myslela jsem si, že v této otázce dojde k poměru cca 50:50, ale bylo pro mě překvapením, že převažuje odpověď "ano". Z toho plyne, že žáci byli seznámeni s tím, co mohou a nemohou mít na internetu zveřejněno. Mezi odpověďmi jednotlivých tříd nebyly shledány významné rozdíly. Na základě překvapivých odpovědí z otázky č. 8 se však dalo očekávat, že děti již někdo informoval. Z výzkumných otázek číslo 7,8,9 se dá vyvodit závěr, že děti jsou si vědomé, že zveřejňovat osobní údaje na internetu není správné, přesto však tak činí. Domnívám se, že je to tím, že s riziky nebyly seznámeny podrobněji. Vědí tedy, že se o riziko jedná, avšak netuší, jaké následky může případné zneužití osobních údajů cizí osobou vyvolat.

Otázka č. 10: Pokud jsi v předchozí otázce odpověděl ano, tak kdo Ti o tom řekl?



Graf č. 10a: Od koho přišla informace, co můžu mít na internetu za informace - třídy

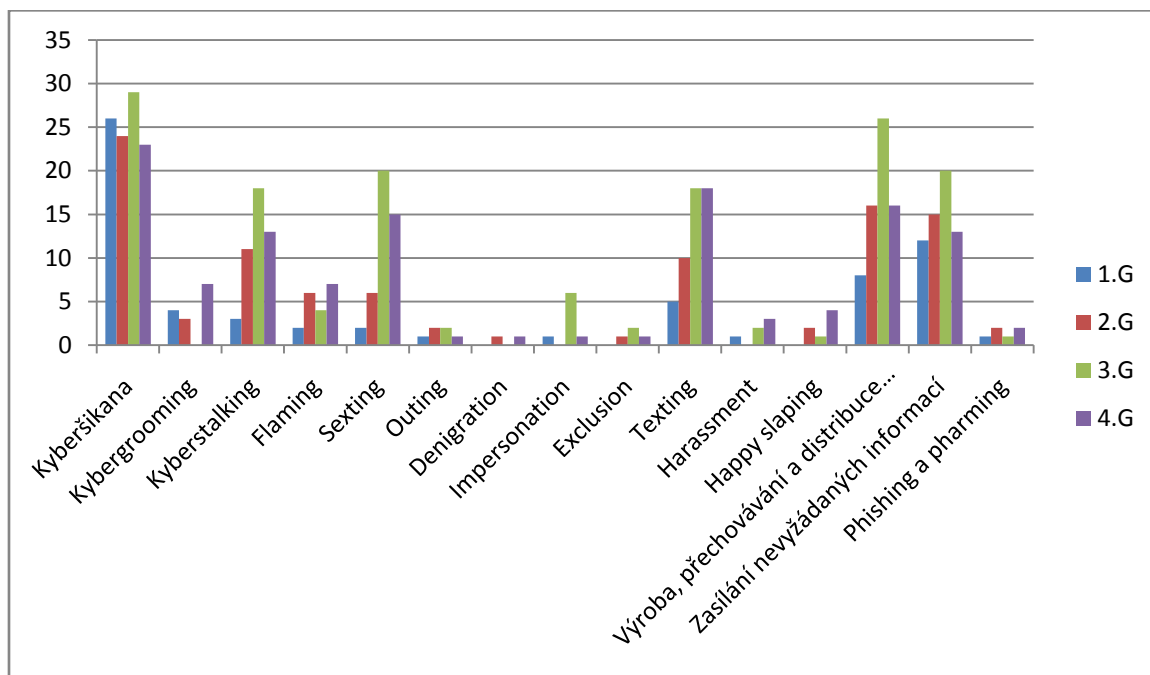


Graf č.10b: Od koho přišla informace, co můžu mít na internetu za informace - celek

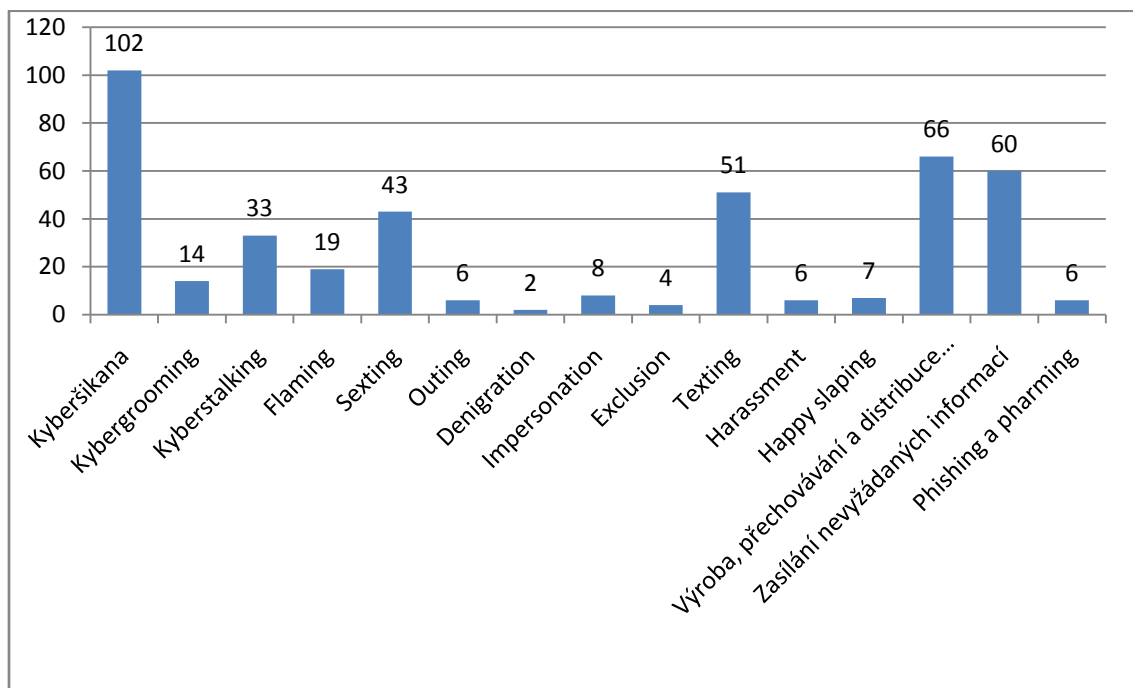
Diskuze:

Tady pro mě bylo překvapením, že nejvíce respondentů volilo odpověď "rodiče". Především v kontextu předchozích odpovědí jsem předpokládala větší informovanost od vrstevníků a ze samostudia žáků. Jak v jednotlivých třídách, tak i v celku jako takovém. Mnoho dětí si informace dohledalo samo. Hodně dětí si také vzpomínalo na to, že měly ve škole přednášku a slyšely tyto informace od učitele. Výsledné odpovědi na tuto otázku mě také překvapily, jelikož jsem se domnívala, že učitel bude mít v informovanosti dětí menší míru zastoupení. Už jen proto, že od učitele jde i jinak velké množství informací a tak pokud by nějakou přednášku děti měly, si na ni tolik nevzpomenou.

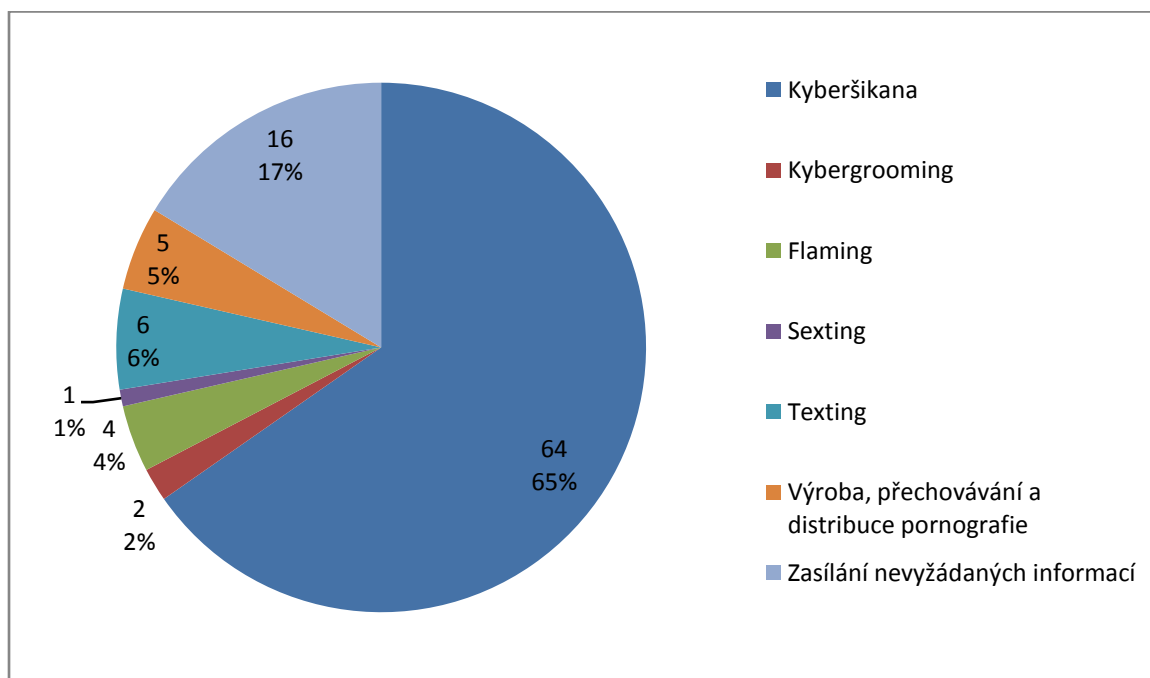
Otázka č. 11: Vyber prosím ty pojmy, o kterých víš, co znamenají. Zakroužkuj všechny možnosti, které znáš a poté z nich vyber 1 jev, o kterém si myslíš, že toho víš nejvíce a ten podtrhni.



Graf č.11a: Pojmy, které děti znají - třídy



Graf č.11b: Pojmy, které děti znají - celek



Graf č.11c: Nejznámější pojmy - celek

Diskuze:

I u této otázky mne výsledek dotazníku překvapil. Podle odpovědí žáků zná pojmy související s rizikovými jevy v kyberprostoru mnoho z nich. Nejznámější je žákům kyberšikana. Zde mohl být výsledek ovlivněn i tím, že dotazník byl pokládán na gymnáziu, kde mají děti většinou širší rozhled a rozsáhlejší znalosti, než na klasické základní škole. Také mohl pozitivně zapůsobit preventivní program školy (uskutečněné přednášky). Nenašel se pojem, který by nikdo neznal. Mezi známější pojmy u dětí patřily ještě kyberstalking, sexting, texting, zasílání nevyžádaných informací, výroba, přechovávání a distribuce pornografie. Neznámý některým žákům nebyl ani kybergrooming. Zajímavý výsledek je u textingu, kde znalost pojmu uvedlo 51 ze 110 dotazovaných. Je tedy možné, že s tímto jevem mají někteří žáci osobní zkušenost. Další pojmy jako např. outing, happy slapping, denigration, physing a pharming žákům již tolik povědomé nebyly.

Tato otázka byla zařazena proto, aby se zjistilo, které rizikové jevy děti znají a se kterými se naopak příliš neseťkaly. Jedná se sice o subjektivní názory dětí, ale přesto jsou tyto informace cenné zejména pro zacílení preventivních aktivit.

4.5 Vyhodnocení hypotéz

H1: Prevence prováděná rodiči je nejčastěji formou represe.

Výsledek:

Tato hypotéza byla zastoupena v otázkách číslo 4,5,6. Jako hlavní otázku dokládající odpověď na tuto hypotézu je možno brát v potaz otázku číslo 5. Nejlépe nám potvrzuje verifikaci u této hypotézy. Děti na otázku, jak rodiče zareagují, pokud se dozvědí o jejich nevhodné činnosti na internetu, častěji za odpověď volily jinou možnost, nežli vysvětlení. Ostatní odpovědi (nejčastěji volené "zakázou PC", "vynadají") představují formu represe. Z výzkumné otázky č. 4. plyne, že samotná kontrola dětí při činnosti v kyberprostoru probíhá pouze minimálně, u většiny vůbec. Samotné podchycení problematické činnosti v počátcích tedy nemůže být časté, jelikož se o něm rodiče zpočátku ani nedozvědí. V této fázi by vysvětlení a poučení bylo nejvíce účinné. Většinou ale problematické chování vyústí v komplikovanější situaci, kdy je pro rodiče snazší a někdy i účinnější volit formu represe. Orientační vyhodnocení primární prevence prováděné rodiči, na základě odpovědí dětí, nám zprostředkovává 6. výzkumná otázka, v níž byl položen dotaz, jak často rodiče s dětmi hovoří o nebezpečí internetu. Z odpovědí vyobrazených v grafu č. 6. plyne, že rodiče s dětmi o těchto rizicích nehovoří, nebo je probírají jen málo. Primární prevence (jedná se o informovanost dětí, která neprobíhá formou represe) je tedy ve výsledcích výzkumného šetření zastoupena také pouze minimálně. Z uvedené analýzy je patrné, že se *H1 potvrdila*.

H2:76 % dětí má veřejně dostupné osobní informace na internetu.

Výsledek:

Pro vyhodnocení této hypotézy byly použity výsledky z výzkumných otázek č. 7, 8, 9 a 10. Jejich úkolem bylo zjištění míry vystavení osobních údajů u žáků a také jejich povědomí o riziku. Bohužel i tato hypotéza se potvrdila, lépe řečeno procentuální zastoupení dětí s dostupnými informacemi na internetu bylo ještě vyšší. Z otázky č. 7 je patrné, že většina dětí má v internetovém prostředí uvedené své jméno, příjmení a datum narození (u jména a příjmení se jedná dokonce o 96 a 95 dětí z celkového počtu 110! Tj. přibližně 87%). Výzkumné otázky č. 8, 9 a 10 jsou doplňujícími otázkami této hypotézy. Jsou zaměřeny na povědomí dětí o bezpečnosti vystavení osobních údajů a na to, kdo děti informuje. Zajímavý výsledek nám poskytuje podrobnější analýza odpovědí výzkumných otázek č. 7 - 10, při

rozložení jednotlivých tříd, z něhož je patrné, že žáci 3.G a 4.G (tedy vyšších ročníků nižšího gymnázia) mají na internetu častěji zveřejněny své osobní údaje a zároveň jejich vystavení nepovažují za tolik rizikové. *Potvrdila se tedy i H2.*

Ústřední hypotéza směřovala k ověření efektivity prevence. Obě dílčí hypotézy se potvrdily, proto se ukazuje, že i ústřední hypotéza bude platná. Tvzení, že prevence rizikových jevů v kyberprostoru není efektivní, podpořila analýza i dalších výzkumných otázek, například otázky číslo 11.

4.6 Analýza minimálního preventivního programu

V této podkapitole se budu věnovat analýze minimálního preventivního programu z gymnázia pro školní rok 2015-2016. V první části dokument školy obsahuje všeobecný program proti mnoha různým rizikovým jevům chování u žáků. Níže je uvedena příloha, která je zaměřena na prevenci šikanování. Celý MPP je vložen do přílohy C. Podle mého názoru by se MPP měl dopracovat a to zejména v položkách: analýza výchozího stavu, cíle a metody prevence, ukazatele efektivity, evaluace. Dále by zde měla být přehledněji a podrobněji rozpracována prevence kyberšikany. MPP školy jsem zkoumala s pomocí manuálu pro tvorbu minimálního preventivního programu. Analýzu jsem si rozdělila na dvě části. Nejprve jsem zkoumala samotný MPP a poté jeho přílohu o šikanování.

Samotný MPP obsahuje základní dokumenty jako řešení přestupků proti školnímu řádu, metodické, učební materiály a pomůcky, informace o školním metodikovi prevence. Bohužel analýza a zhodnocení současného stavu školy chybí. Témata primární prevence taktéž. Nejsou zde uvedeny cíle, kterých chce škola dosáhnout, ani jakým způsobem a pomocí kterých činností prevenci podporovat. Ukazatele úspěchu tu logicky také nenajdeme.

Samotná příloha už na tom byla o něco lépe. Dají se tu najít základní údaje o škole. Nalezneme tu krátkou, ale dostačující analýzu současného stavu školy. Je tam také uveden stručný popis šikany. Vzhledem k tématu mé práce mne mrzí, že tu nenalezneme alespoň zmínku o kyberšikaně. Je tu podrobně sepsaný postup při řešení šikany, také jsou popsány příklady činností, které provádějí učitelé pro prevenci šikany a které mohou dělat i děti sami. Dále jsou tu uvedeny aktivity, kterých se děti účastní, aby se dozvěděly něco o šikaně a jak jí předcházet. Níže se nachází přehled spolupracujících organizací a odborníků společně s kontaktními údaji. Velice pozitivně hodnotím přehled a rady pro rodiče, jak poznají šikanované dítě. Nalezneme tu přímé a nepřímé znaky šikanování. Schází mi zde kapitola o kyberšikaně, ale jinak je příloha rozpracována detailně. Připadá mi přehledná a je zde více užitečných informací než u MPP obecného. Ten bych doporučovala přepracovat a rozšířit o povinné části (které jsou vyjmenovány výše). Před analýzou jsem školu osobně navštívila, protože MPP se mi na internetových stránkách školy nepodařilo dohledat. Hovořila jsem s metodikem prevence, který mi MPP vytiskl a sdělil, že ví o nedostacích v MPP a že je třeba

ho dopracovat. Na škole nyní převzal pozici školního metodika mladší vyučující, jelikož bývalá metodička již brzy nastupuje do důchodu. Nový metodik právě nyní MPP přepracovává. Lze tedy předpokládat, že ještě letos dojde k vystavení nového a podrobnějšího MPP.

Na základě zjištění ze školy vím, že byly prováděny následující aktivity směřující k prevenci kyberšikany: Každé dva roky se konají setkání žáků s bezpečnostními složkami (policie, hasiči, záchranná služba). Děti se v rámci těchto přednášek setkávají i se specialisty zaměřenými na prostředí internetu a povídají si s nimi o jeho rizicích. Před dvěma lety byla na zkoušku uspořádána přednáška pro rodiče s tematickým zaměřením na bezpečnost dětí v prostředí internetu. Na setkání se dostavili především rodiče dětí z nižšího gymnázia. Účast byla vysoká, proto se bude akce pro rodiče dětí z nižšího stupně gymnázia příští rok opakovat. V minulosti se na gymnáziu objevil problém se šikanou, která byla provázána i s kyberšikanou. Problém vyřešil školní psycholog, který v této třídě působí dodnes. Jednou za čas škola uspořádá sezení i s ostatními třídami. Bohužel škola prozatím nemá dostatek financí na to, aby se zde školní psycholog vyskytoval stále. Vedení školy zkušenost se šikanou nevnímá pouze negativně, ale nachází i pozitivní dopady. Tato zkušenost totiž vedla ke vzniku dalších podpůrných aktivit, jako je změna minimálního preventivního programu, školení dalších pracovníků a k vědomé potřebě školního psychologa.

Jedná se sice o analýzu jedné školy, ale můžeme se domnívat, že podobná situace bude na mnoha dalších českých školách. Situace kolem prevence není ideální. Škola má stále co zlepšovat. Na druhou stranu lze za pozitivní považovat, že si škola připouští existenci rizikových jevů, jako jsou šikana a kyberšikana a snaží se situaci řešit.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat rizikové chování v kyberprostoru v kontextu prevence. V průběhu tvorby práce bylo třeba dohledat spoustu informací ohledně rizikových jevů, prevence jako takové a ohledně toho, jak má kdo na dítě působit, aby byla míra prevence efektivní. Při práci s odbornými zdroji jsem zjistila, že zatím neexistuje kniha, která by se sama o sobě zabývala prevencí rizikových jevů v kyberprostoru, jako takových. Vždy je součástí knihy, která většinou řeší nějaký jiný rizikový jev.

V praktické části jsem se věnovala cíli zjistit průběh prevence a realizaci rizikového chování v kyberprostoru na nižším stupni víceletého gymnázia. Na základě analýzy odpovědí z dotazníků se potvrdily všechny mé hypotézy. Překvapilo mne, že se, až na dvě výjimky, vrátily všechny dotazníky v pořádku a mohly se zpracovávat. Čekala jsem, že s tím bude problém, protože přeci jenom děti v tomto věkovém období prochází pubertou. A dělat si zábavu ze všeho je v tomto období běžné. Z uvedených zjištění bylo zajímavé, že nejčastěji se z rizikových jevů v kyberprostoru objevovala kyberšikana a také, že spousta mladých lidí používá Youtube. Netušila jsem, že jich má tolik založený účet. Také bylo zajímavé a varující zároveň, že i když se tímto tématem zabývá mnoho odborníků, tak z výsledků 2. hypotézy plyne, že 100% dětí z tohoto gymnázia zveřejňuje své osobní údaje. Proto se domnívám, že by bylo potřeba prevenci zacílit na ochranu dětí, aby nezveřejňovaly osobní informace na internetu

V druhé části praktického šetření jsem provedla analýzu minimálního preventivního programu, kde jsem došla k závěru, že by bylo vhodné tento program přepracovat, protože je formálně nedostačující. Ve spolupráci se školou jsem ale zjistila, že reálně probíhá na docela dobré úrovni. Děti se účastní různých přednášek, rizikové jevy jsou zahrnuty jako témata ve více předmětech. Nejvíce v předmětu informační technika, který mají děti povinný. Jediné co si myslím, že by bylo potřeba na této škole zlepšit, je to, že metodika školní prevence dělá klasický pedagog. Podle mého názoru by bylo lepší zde ještě zřídit pracovní místo pro sociálního pedagoga, který se bude věnovat prevenci na plný úvazek.

Pokud bych někdy chtěla navázat na tuto práci, bylo by to ideálně formou diplomové práce, ve které by se nynější výsledky daly porovnat s jinou školou ve větším městě. Samotnou by mne zajímalo, jestli by informovanost žáků o prevenci byla větší. Daly by se

porovnat některé minimální preventivní programy různých škol. V teoretické části by se dala tato práce rozšířit o prevenci z pohledu policie ČR a dalších pohledů.

Seznam literatury

Tištěné zdroje

Adiktologie: odborný časopis pro prevenci, léčbu a výzkum závislostí. Tišnov: Sdružení SCAN, 2011, 11(4). ISSN 1213-3841.

Adiktologie: odborný časopis pro prevenci, léčbu a výzkum závislostí. Tišnov: Sdružení SCAN, 2011, 11(Suppl.). ISSN 1213-3841.

BAČKOROVÁ, Elena. Rodina jako miestoodovzdávaniahodnôt. In Simoník, Oldřich. ŠIMONÍK, Oldřich, HORKÁ, Hana, STŘELEČEK, Stanislav (eds.). *Hodnoty a výchova: sborník referátů z vědecké konference, která se konala ve dnech 30. - 31. srpna 2007 na Pedagogické fakultě MU v Brně*. Brno: [MSD], 2007. ISBN 978-80-86633-78-7.

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal (ed.). *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.

BOCIJ, Paul. *Cyberstalking: harassment in the Internet age and how to protect your family*. Westport, Conn.: Praeger, 2004. ISBN 02-759-8118-5.

ECKERTOVÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: ComputerPress, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

FERRUCCI, Piero. *Děti nás učí: výchova jako dobrodružství*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-725-2010-5.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0534-0.

JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1561-2.

KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-867-3405-6.

KAVALÍR, Aleš, ed. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň, 2009. 104 s. ISBN 978-80-86961-78-1.

KOPECKÝ, Kamil. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

NEŠPOR, Karel, PERNICOVÁ, Hana, CSÉMY, Ladislav *Jak zůstat fit a předejít závislostem: [náměty pro rodiče, učitele a vychovatele, inspirace pro děti a dospívající]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8299-8.

NOVOTNÁ, Lucie. *Aktuální otázky šikany se zaměřením na kyberšikanu*. Hradec Králové, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Slaninová.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2013, 10(4). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2014, 11(5). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2015, 12(1). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2015, 12(2). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2015, 12(3). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2015, 12(7). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2015, 12(9). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2016, 13(2). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2016, 13(3). ISSN 1214-8717.

Prevence. Praha: Život bez závislosti o.s., 2016, 13(4). ISSN 1214-8717.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

SLÁMA, Tomáš. *Kyberšikana na sociálních sítích*. Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové.

STAŠOVÁ, Leona, SLANINOVÁ, Gabriela, JUNOVÁ, Iva. *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Vydání: první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-567-7.

ŠEJVL, Jaroslav, ZAPLETALOVÁ, Jana, REICHELOVÁ, Lenka. *Testování dětí a mladistvých ve školách a školských zařízeních při podezření z užití návykové látky: manuál vhodného postupu*. Vyd. 1. Praha: WoltersKluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7478-024-0.

ŠENKOVÁ, Silva. *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. 3. opr. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2144-6.

TOMKO, Anton , TELCOVÁ, Jana, POKORNÝ, Václav. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. ISBN 80-865-6804-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Základy biodromální psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-934-6.

Internetové zdroje

Bezpečně-online.cz [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz>

Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR [online]. Praha [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/>

Čírtková, Ludmila. *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Kriminallistika, 2004, 37(4), s. 273-281. ISSN 1210-9150. Dostupné také z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/krim/0404/cirtkova_info.html.

E-bezpečí [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/>

Gymnázium Dobruška [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://gympldka.cz/>

Happy Slapping. YouTube [online]. 2008 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=GTKjIuWMwc0&feature=related>

KREJČÍ, Veronika, KOPECKÝ, Kamil. *Nebezpečí elektronické komunikace* [online]. c2009-2010 [cit. 11.2. 2016]. Olomouc: UPOL, 2009-2010. Dostupné z: http://prvok.upol.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/19-vyzkumne-zpravy

KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana. Kybernetická šikana (studie)* [online]. c2010 [cit. 11. 2. 2016].

MŠMT[online].[cit.2016-03-16].Dostupnéz:<http://www.msmt.cz/>

MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 - 2018* [online]. Praha, 2013 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

Netiketa. Chování.eu [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.chovani.eu/netiketa/c56>

Nový trestný čin v právní úpravě ČR – nebezpečné pronásledování tzv. stalking. Epravo.cz: Sbírka zákonů, judikatura, právo [online]. 2010 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-trestny-cin-v-pravni-uprave-cr-nebezpecne-pronasledovani-tzv-stalking-60643.html>

Pedagogicko psychologická poradna Plzeň [online]. [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.kapezet.cz/>

Sexting.cz: Vše, co chcete vědět o sextingu [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.sexting.cz/>

Trollingthe web: a guide [online]. [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <http://www.urban75.com/Mag/troll.html>

Soupis příloh

Příloha A: Rizikové jevy

Příloha B:Dotazník

Příloha C: Minimální preventivní program

Příloha D: Pravidla pro tvoření minimálního preventivního programu

Příloha A: Rizikové jevy

Denigration

Útočník veřejně někoho očerňuje, či pomlouvá neprávem.

Exclusion

Dojde k vyloučení oběti z nějaké stránky, či diskuzního fora, aniž by porušila pravidla.

Google bombs

Jako Google bomba se označuje jistý způsob „zneužití“ vlastností internetového vyhledávače Google (případně, v přeneseném významu i jiného), po kterém je výsledkem vyhledání nějaké fráze webová stránka, která danou frází neobsahuje, ale útočník na ni tak odkazuje, obvykle s humorným nebo politicko-kritickým úmyslem.

Harassment

Tento pojem zakrývá obtěžování, pronásledování, trápení mezi zaměstnanci nebo ve vztahu zaměstnavatel x zaměstnanec, opačně.

Hoax

Je že útočník žádá o šíření falešné poplašné zprávy. Většinou má díky velké důvěře lidí v internet úspěch.

Impersonation

Přihlášený uživatel předstírá, že je někdo jiný, aby se dostal k datům a právům cizího uživatele.

Outing

Znamená, že útočník nazve veřejně oběť nějakou menší sexuální orientací, nejčastěji homosexuálně, proti její vůli.

Phishing a pharming

Slovem phishing označujeme podvodné e-mailové útoky na uživatele Internetu, jejichž cílem je vylákat důvěrné informace tím, že zadají osobní údaje na falešnou stránku, jejíž podoba je

takřka identická s tou oficiální. Stránka může například napodobovat přihlašovací okno internetového bankovníctví. Uživatel do něj zadá své přihlašovací jméno a heslo. Tím tyto údaje prozradí útočnickům, kteří jsou poté schopni mu z účtu vykrást peníze. Pharming je vlastně to samé, jen ale je horší, že zde nemusí ani zkušení uživatelé rozpoznat rozdíl.

Smsspoofing

Od útočníka přichází falešné zprávy. Člověka to velice otravuje a někdy to hraničí s phishingem.

Texting

Útočník stále píše oběti sms zprávy. Neustále.

Trickery

Jiným slovem podvod. Jedná se o to, že útočník přesvědčí oběť k prozrazení tajemství, či citlivých informací a následně zveřejněné na internetu.

Výroba, přechovávání a distribuce pornografie

Útočník zde vytvoří, či si někde stáhne nahou fotku oběti, používá ji k sexuálnímu svému uspokojení a v horším případě ji i veřejně poskytne.

Zasílání nevyžádaných informací neboli spam

Spamů chodí denně několik desítek na každý email. Můžeme sice si zařídit, abychom většinu nemuseli ani číst. Ale stejně někteří šikovní hackeři dokážou poslat email, tak že nám stejně přijde do pošty na email.

Příloha B: Dotazník

Ahoj, prosím Tě o anonymní vyplnění. Tento dotazník slouží k výzkumnému šetření do mé bakalářské práce zabývající se Prevencí rizikového chování v kyberprostoru. Předem moc děkuji Zuzka

1) Jaké je Tvé pohlaví?

- a) Dívka
- b) Chlapec

2) Do jaké třídy chodíš?

- a) 1.G
- b) 2.G
- c) 3.G
- d) 4.G

3) Na které sociální síti máš založený účet?

- a) Facebook
- b) Icq
- c) Twiter
- d) Youtube
- e) Libimseti.cz
- f) Spoluzaci.cz
- g) Google
- h) Seznam.cz
- i) Jiná síť, která
- j) Nikde

4) Jak často rodiče kontrolují, co děláš na internetu?

- a) Vůbec
- b) Jednou- dvakrát za měsíc
- c) Pravidelně každý týden
- d) Denně, skoro denně

5) Pokud rodiče zjistí, že jsi na internetu dělal něco, co jsi neměl, jak zareagují?

- a) Zakážou mi vstup na pc na nějakou dobu
- b) Jen mi vynadají
- c) Vysvětlí mi to, proč je mé chování špatně
- d) Dají mi jiný trest- jaký?
- e) Neudělají nic

6) Mluví s Tebou rodiče o tom, jak je potřeba se chovat na internetu?

- a) Ano, často
- b) Ano, občas

- c) Skoro ne
- d) Vůbec

7) Které osobní údaje máš na internetu?

- a) Adresa
- b) Datum narození
- c) Telefon
- d) Místo bydliště
- e) Jméno
- f) Příjmení
- g) Přezdívka

8) Myslíš si, že zveřejnit na internet např. Tvůj telefon, adresu... a jiné, je?

- a) Bezpečné
- b) Nebezpečné
- c) Neumím posoudit

9) Řekl Ti někdo o tom, co můžeš mít za údaje na internetu a co nemůžeš?

- a) Ano
- b) Ne

10) Pokud jsi v předchozí otázce odpověděl ano, tak kdo Ti o tom řekl?

- a) Rodiče
- b) Kamarád
- c) Učitel
- d) Někdo jiný, kdo
- e) Dohledal jsem si to sám

11) Vyber prosím ty pojmy, o kterých víš, co znamenají? Zakroužkuj všechny možnosti, které znáš a poté z nich vyber 1 jev, o kterém si myslíš, že toho víš nejvíce a ten **podtrhni.**

- a) kyberšikana
- b) kybergooming
- c) kyberstalking
- d) flaming
- e) sexting
- f) outing
- g) denigration
- h) impersonation
- ch) exclusion
- i) texting
- j) harassment
- k) happy slapping
- l) výroba, přechovávání a distribuce pornografie

- m) zasílání nevyžádaných informací
- n) phishing a pharming

Příloha C: Minimální preventivní program

Minimální preventivní program rizikových projevů chování u žáků Gymnázia v Dobrušce na školní rok 2015 – 2016

Minimální preventivní program bude plněn v rámci možností školy.

Pro vypracování Minimálního preventivního programu byly využity následující závazné či doporučené dokumenty:

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 472/2011 Sb., novela školského zákona

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů

Novela vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 sb.

Novela vyhlášky č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 sb.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi

a kariérním systému pedagogických pracovníků

Zákon č. 359/1999 o sociální ochraně dětí

Vnitroresortní předpisy a dokumenty:

Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018, č.j. 431/10

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2013 – 2018, schválená 26. března 2013

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j.: 24 246/2008-6 (Věstník MŠMT sešit /2009)

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č.j.: 10194/2002-14 (Věstník MŠMT sešit 3/2002)

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28 (Věstník MŠMT sešit /2010)

Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřízených MŠMT, č.j. 37 014/2005 (Věstník MŠMT sešit 2/2006)

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č.j.: 14 423/1999-22 (Věstník MŠMT sešit 5/1999)

Pedagogové proti drogám - Program preventivních aktivit uplatňovaných ve školách a školských zařízeních (MŠMT 1999)

Evaluační a diagnostika preventivních programů (MŠMT 2002)

Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení

Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané, č.j.: 25 884/2003-24 (Věstník MŠMT sešit 11/2003)

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu, č.j.: 11691/2004-24 (Věstník MŠMT sešit 6/2004)

Internet – www.msmt.cz, www.prevence-info.cz

Realizované projekty školy

Preventivní aktivity na gymnáziu bude koordinovat školní metodik prevence.

Řešení přestupků proti školnímu řádu – postup

- se školním řádem: a sankcemi za jeho porušení budou písemně seznámeni žáci i rodiče na začátku školního roku prostřednictvím třídních učitelů
- přestupky třeba řešit třídním učitelem ve spolupráci s výchovným poradcem, rodiči, metodikem prevence, dle potřeby s ředitelem školy nebo dalšími pedagogickými pracovníky
- v případě podezření zneužívání návykových látek, dealerství apod. třeba: individuální pohovor se žákem – podle zjištěných informací, pak spolupráce s rodinou, popř. doporučení kontaktu s odborníky, uvědomění příslušného nadřízeného orgánu, v případě nezájmu rodičů uvědomění sociálního odboru, oddělení péče o dítě, v případě dealerství oznámení věci policii, popř. další opatření
- při podezření na šikanu postupovat podle Programu proti šikanování, který je přílohou MPP

Metodické, učební materiály a další pomůcky

- videotéka, DVD – příruční u školního metodika prevence a výchovného poradce, ve sbírkách biologie, chemie a základů společenských věd
- příruční knihovna u školního metodika prevence a výchovného poradce, ve sbírkách biologie, chemie a základů společenských věd, žákovská a učitelská knihovna s propagačními materiály, odbornou literaturou, beletrií

Vypracoval: Mgr. JanDyntar, 28. srpna 2015

Program proti šikanování – příloha MPP Gymnázium, Pulická 779, Dobruška

Charakteristika šikanování:

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně celou skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Základem prevence šikanování na našem gymnáziu je podpora pozitivních vztahů mezi žáky a učiteli, mezi žáky navzájem a z toho plynoucí usilování o vytváření bezpečného prostředí na škole. Velmi důležitá je v tomto směru práce třídních učitelů a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, z nichž všichni mají za povinnost sledovat a předcházet různým formám šikanování. Hlavní a stěžejní roli mají akce školy, do kterých se zapojují celé třídní kolektivy (sportovní utkání tříd, soutěže, spolupráce na zájezdech, kroužky, ...). Zároveň všichni žáci i jejich rodiče jsou vždy na začátku školního roku seznámeni s možností upozornit na známky šikanování. Pokud se projeví pokročilá šikana, bude škola spolupracovat s dalšími institucemi na případu řešení šikanování (PPP, lékaři, s odborem sociální péče Městského úřadu, policie).

Navrhované postupy při řešení šikanování:

Metody pro vyšetřování počáteční šikanování

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Metody řešení pokročilé šikanování s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídní lynčování

1. Prekonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii
6. Vlastní vyšetřování.

Každý postup při řešení šikanování vyžaduje pečlivé a šetrné prošetřování všech příčin a důsledků šikanování. Může nastat i jiná varianta řešení šikanování, záleží velmi na všech okolnostech, příčinách a podmínkách vzniku šikanování.

Velmi důležitá je i spolupráce s rodiči oběti, ale i agresora (doporučují se oddělené rozhovory).

Také se musí řešit potrestání agresorů, pro které se používají běžná výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole, snížení známky z chování) a další práce s agresorem (jeho náhled na své chování, motivy, rodinné prostředí, doporučení k odbornému vyšetření, sledování jeho dalšího chování, ...).

Numé je dohlížet i na chování oběti a usilovat o nápravu situace ve třídě. Třídní učitel musí za podpory všech vyučujících, popřípadě s pomocí pracovníků z PPP, pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčí většina).

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být například:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stěsněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.

Učitelé, výchovný poradce a školní metodik prevence

- budou začleňovat problematiku zdravého životního stylu během výuky s využitím knih, videokazet, DVD a časopisů s problematikou zdravého životního stylu, které jsou k dispozici i žákům ve sbírkách biologie, základů společenských věd, žakovské nebo učitelské knihovně a v příručce knihovně výchovného poradce a školního metodika prevence
- budou využívat metod aktivního sociálního učení, snažit se o individuální přístup k žákům, vést žáky k sebepoznání, ke správnému sebehodnocení a ke stanovení si reálných cílů v životě
- budou sledovat a vzájemně se informovat o chování a studijních výsledcích žáků, o jejich přestupcích proti školnímu řádu, o žácích se zdravotními a sociálními potížemi
- budou poskytovat konzultace a neformální pohovory pro žáky i jejich rodiče
- budou seznamovat pomocí nástěnek žáky i jejich rodiče s problematikou zdravého životního stylu, o kontaktních adresách při neshodách s drogou a jinými psychickými poruchami, s některými výňatky ze zákona o držení a distribuci drog, s výňatky z Věstníků MŠMT ČR
- nabídnou svůj volný čas pro některé mimoškolní aktivity studentů /kroužky, další aktivity/
- budou se zúčastňovat seminářů a školení zaměřených na zdravý životní styl a prevenci rizikového chování

Žáci

- se budou moci zapojit do některých volnočasových aktivit – kroužky sportovních her, kondičního posilování, lezení na umělé stěně /J. Matoušek, J. Dyntaxa, A. Grimová/, stolního tenisu /J. Dyntaxa/
- budou se zúčastňovat literárních a výtvarných soutěží dle nabídek /J. Švecová, vyučující českého jazyka/
- budou se zúčastňovat olympiád, SOČ a dalších vědomostních soutěží /všichni vyučující/
- budou reprezentovat školu na sportovních soutěžích /J. Matoušek, J. Dyntaxa, A. Grimová /
- budou moci využívat internet /v. Dachs, P. Valtera/
- budou seznámení s nabídkami mimoškolních aktivit /DDM, sportovními kroužky v městě a blízkém okolí/
- budou se podílet na výzdobě školy, tvorbě nástěnek a úklidu přidělených prostor /třídních učitelů/
- budou se i nadále podílet na úpravách parku kolem školy /D. Hulcová/
- naváží na sběr starého papíru /J. Dyntaxa/

Besedy, přednášky, pracovní semináře zaměřené na prevenci rizikového chování a zdravý životní styl zajistí školní metodik prevence, dle potřeby i ostatní učitelé

- jednorázové, příležitostné besedy, semináře a aktivity dle nabídky

Spolupráce s rodiči

- bude probíhat zejména prostřednictvím SRPG
- prostřednictvím třídních schůzek škola bude poskytovat rodičům o prospěchu a chování žáků, informace a informační materiály o prevenci rizikového chování
- SRPG finančně bude podporovat školní sportovní klub, besedy s tématy prevence rizikového chování a zdravého životního stylu
- budou i nadále probíhat neformální pohovory s učiteli, výchovným poradcem a školním metodikem prevence

Dalšími spolupracujícími organizacemi budou:

- PPP v Rychnově nad Kněžnou /Mgr. Ženatová, Mgr. Škodová, Dr. Martincová/
- Městský úřad, odbor sociálních věcí a zdravotnictví /DiS Rolečková, DiS Martincová/
- VJEŠÁK – volnočasový klub pro mladé v Dobrušce /R. Faltá/
- DDM v Dobrušce /ing. J. Šafařová/
- ČČK v Rychnově nad Kněžnou /p. I. Nováková, p. O. Rohová/
- Procter & Gamble /A. Blažková/
- ACET /p. Boš/, Laxus v Hradci Králové
- MUDr. Kopta, MUDr. Správka, psychiatr a neurolog v budově polikliniky v Dobrušce a ošetřující lékaři studentů
- ekresní /Mgr. Ženatová/ a krajský metodik prevence rizikového chování /Mgr. D. Auschlagová/
- OHS a policie
- sportovní organizace /atletika, házená, .../

- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věci nebo nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svojí pravidelnou cestu ze školy a do školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rany, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově řazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!

2. Přímé znaky šikanování mohou být například:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména prohlášené nepřátelským a ž nenávistným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména prohlášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spolupráci na nich.
- Honění, strkání, šouchání rámy, kopání, které třeba nejsou zvláště silné ale je nápadné, že je oběť neopílá.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je viditelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků by si měli všimnout zejména těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechtějí ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráty chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy ani ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz do školy či odvoz ze školy autem.
- Dítě chodí ze školy domů hladové (agresivně mu berou svačtinu nebo peníze na svačtinu)
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, například „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické, nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakované fíky, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje zlobu i k rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Svě zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace z teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Vypracovala: Mgr. Jan Dyntar 28.8.2015